פרייז 25 גראשען XIV-טער יאהרגאנג "Należytość pocztowa uiszczona gotówką" 20 (665) „Rademer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 14 Maja 1937 r.
ראדאם, פרייטאג ד׳ סיון תרצ"ז
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבען

פאראכע פארבערייַ
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוטטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

פאר דער גאנצער עפענטליכקייט.

אויף דעם ענטפער פון די ה"ה לייזער גאטליעב און אהרן מאנדעלבוים אין „ראדאמער לעבען" פון 7\5 נומ. 19 א. נ. „מיט שקרים און מסירות יועט ער אונז נישט אבסטראשען" געפין איך פאר נייטיג צו ערקלערען פאר דער עפענטליכקייט פאלגענדעס:

ראשית די מעשה, וואס זיי דערצעהלען וועגען געלד, וואס איך האב גענומען ביים רעיענט, ה׳ קערן, האט לגמרי נישט קיין שייכות צו מיינע בעגרינדעטע טענות ותבועות, וואס איך שטעל געגען זיי ארויס און צוליב וועלכע איך רוף זיי לדין. דאס וואס זיי זאגען, אז זיי האבען זיך יא גע־שטעלט צום רב קעסטענבערג, איז עס טאקע אמת אבער ערשט קוים נאכ׳ן רופען זיי צום פיערטען מאל און אויך דאן זענען זיי נישט געקומען חי יודען האלטען א דין-תורה, נאר זיי זע־נען געקומען מיך שלאגען מיט שטעקענס. זיי האבען ארויסגערופען אזא סקאנדאל, אז דער רב קעסטענבערג האט געהייסן דעם שלעגער מאנ־דעלבוים בעזייטיגען, נאכ׳ן בערוהיגען זיך, האבן זיי געבעטען דעם רב אויף א צווייטען טערמין ד"ה אינט׳ן 23\5 און מיט בוררים; וואס שייך חענן מסירות, וועט שוין מיין זוהן וואלף זיי ענטפערען אין דער פרעסע.

איך וויל צוגעבען, אז עס איז בעוויסט. דאס ה׳ לייזער גאטליעב איז א גוטער צונאנד - שטעלער אויף פירמעס מיט נעמען, דהיינו „וועלנאפאל" „דזשעווהאפאל" א.א.וו. נוראדע ביי דעם „דזשעווהאפאל" האבען זיי זיך אליין גע׳מסר׳ט. אלס בעוויז גיב איך דעם נומער פון שטאדט געריכט. C. pr. 296\36

איך גלויב, אז זיי חעלען צו דער בעשטימטער צייט קומען און ווי־דער אויסזוכען אנ׳אנדער מארע שלאגען, אבער דאס אלץ וועט מיך ניט אבסטראשען און איך וועל מיין געלד זיי בשום אופן ואופן נישט שענקען. איך חעל אנווענדען אלע מיטלען עפענטליך און חער עס איז דער אמת׳ער מסור, קען מען זיך דערוויסען ביי ר׳ נתן גאטליעב לובליגער 9, דער פאטער פון ר׳ לייזער.

איך שטעל פעסט, אז זייער אנפאלען אויף מיר מיט זלזולים זענען אינגאנצען אונבעגרינדעט.

י. בערנעמאן.

Czarniecka Góra w samym lesie

Uwadze Sz. Rodziców!
W POCZĄTKACH CZERWCA b. r.
zostaje OTWARTY
PENSJONAT — DLA — DZIECI
na Czarnieckiej Górze
W SAMYM LESIE – w willi p. WERENSA
vis a vis Zakładu Zdrojowego
z poważaniem
R. Landau i E. Lastman

Ceny przystępne

Ciężko dotkniętym ŻONIE I DZIECIOM
z powodu zgonu nieodżałowanego MĘŻA i OJCA b. p.
Izaaka Tyniewickiego
wyrazy głębokiego współczucia składa
KOMITET RODZICIELSKI
gimnazjum Tow. „Przyjaciół Wiedzy" w Radomiu.

Wyrazy głębokiego współczucia
z powodu śmierci
I. Tyniewickiego
składają RODZINIE
Wychowawca i uczn. kl. VII
gimn. „PRZYJACIÓŁ-WIEDZY" w Radomiu

Pokój
do wynajęcia dla pana (i) przy rodzinie. Wiadomość Radom ul. Żeromskiego 30 m. 47

אבצאסען
צאלאליוד אויך קאנטיגע פארשידענע קאלירען. — — — — בילינע פרייזען
ווארשא פאחיע 10 וו. 26

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט.
בילינע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קימט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל. 19-70
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

Z powodu zgonu naszego drogiego współpracownika

B. P. IZAAKA TYNIEWICKIEGO

składają rodzinie wyrazy najgłębszego współczucia

Dyrekcja, kierownictwo i grono nauczycielskie
gimn. Tow. „PRZYJACIÓŁ - WIEDZY" w Radomiu.

אום שבועות זענען צוויי ראדאמער יודישע יונגעלייט פערמ׳שפט געווארן צום טויט.

משה גאלדבערג און קדיש ווייל. אזוי האבען זיי געהייסען די צוויי יודישע קדושים, וואס זענען פער׳משפט געווארען מיט 22 יאהר צוריק צו הענגען דורכ׳ן רוסישען פעלד-גריכט. ביידע זענען זיי געווען חברים און ביידע זענען זיי געווען יונגע יודישע בחורים צו 20 יאהר אלט.

משה גאלדבערג האט געארבייט אין דער דרוקעריי פון ה׳ מאיר צוקער אויף דלוגע און קדיש ווייל האט געארבייט אויף זעלבען הויף ביי א שניידער. מחמת שכנות און אויך וואס גאלדבערג האט זיך געקליידט ביי ווייל׳ס שפף, אין צווישען די דאזיגע צוויי יונגעלייט אנגעקניפט געווארען חברישע בעציהונגען אויף אייביג. צוזאמען געגאנגען אונטער דער תלויה, צוזאמען געשטארבען און אויך נאהענט ליגען זיי קבר ביי קבר.

עס האט פאסירט מיט די צוויי יונגע בוימער א מערקווירדיגע, ממש פאטאלע געשיכטע.

דאס איז געשעהן אין יאהר 1905, אין דער צייט פון שטורם און דראנג; אין די בלוטיגע טעג פון דער אייראָפעאישער קריג. די רוסען זענען שוין געהאט ארויס און ווידער געקומען צוריק אין שטאדט אריין. נישט ווייט האָבען געדונערט דעם שונא׳ס הארמאטען, די דייטש-עסטרייכישע ארמיי האט שוין געהאט פערנומען א גרויסען שטח פון דער פוילישער ערד, אבער פאניע האט נאך געוואלט ארייגכאפען א פאבאר דא אין ראדאם פון די יונגעלייט אין מיליטערישען עלטער. קדיש ווייל איז דאן געשטאנען פאר אזא פריזיוו-קאמיסיע, וואס האט איהם געשיקט אין שפיטאל אריין, אין דעם צייטווייליגען איינגעארדענטען לאזארעט אין דער דאמאלדיגער רוסישער גימנאזיע אויפ׳ן רינעק (היינט איז דארט די באהן-דירעקציע.)

8 טעג פאר שבועות האט מען דעם לאזארעט איבערגעטראגען אין מיליטערישען שפיטאל אריין אויף קאזשעניצער גאס. ס׳איז שוין געווען א כאאס און פאניע האט זיך נעגרייט אויף יעדען פאל צו עוואקואציע און צו דעם צוועק געהאלט אלץ קאנצענטרירען אויף איין ארט. קדיש האט אויסגענוצט דעם כאאס און ווען מ׳האט איהם מיט די איבריגע קראנקע איבערגעפיהרט ביינאכט פון רינעק אויף דער קאזשעניצער גאס, איז ער נעגאנגען פליסה און פערשווינדען געווארען.

צומארגענס האט מען פלוצלינג גערופען ר׳ מאיר צוקער צו דער רוסישער זשאנדארמעריע, וואו מ׳האט איהם פערהאלטען, ווען משה גאלדבערג איז געגאנגען פרעגען פארוואס מ׳האט ארעסטירט זיין שעף (גאלדבערג האט געקענט רוסיש און זיין שעפאָטע האט איס געבעטען ער זאל גיהן זיך דערוויסען) האט מען איהם דארט געפרעגט ווי ער הייסט. ווען ער האט אויסגעגעבען זיין נאמען, האט מען איהם ערקלערט, אז די זשאנדארמעריע זוכט איהם טאקע און אויב ער וועט זאגען וואו זיין קאלעגע קדיש ווייל איז, וועט מען איהם בעפרייען. גאלובערגס פאטער ר׳ חיים איז געלאפען אויפזוכען קדיש׳ן, וועלכער, דערהערענדיג, אז מ׳האט זיין חבר משה ארעסטירט צוליב איס, און, אז ער וועט זיך מעלדען, וועט מען יענעם בעפרייען איז תיכף אוועק אין די זשאנדארמעריע, וואו מ׳האט איהם בעריט אויפגעכאפט און אויך ארעסטירט. זענען שוין געזעסען אלע דריי: צוקער, גאלדבערג און ווייל.

אין שטאדט איז געווארען א גערודער: מ׳האט ארעסטירט דריי יודען און מ׳ווייסט ניט וואס און מ׳ווייסט ניט ווען. מ׳ווייסט נאר בלויז, אז אלע דריי דראהט א גרויסע סכנה. ס׳איז געווען אין יענע מורא׳דיגע צייטען, ווען פאר א ליאדע קלייניגקייט האט מען בעצאהלט מיט׳ן לעבען. פאניע האט געליטען איין מפלה נאך דער צווייטער און וואס גרעסער זיינע מפלות זענען געווען, וואס מעהר ער האט געקריגען ארייגעציילט פון די דייטשען, אלץ מעהר האט ער זיך נעטשנעפעט צו די יודן, פערשרייענדיג זיי אלס שפיאנען. און, אז דעריבער פערשפילט ער, ווייל די יודען האבען פערשפרייט א שפיאנאזש-נעץ און גיבן אויס אלע סודות דעם שונא זיינעם. האט מען מעהר ניט געברויכט, נאר א ליאדע שארעך און שוין איז דער יוד געווען דאס כפרה - הינדעל און אהן א געניוער חקירה ודרישה האט מען איס ארויסגעצויגען אויף א בוים און אויפגעהאנגען. צעהנדליגער יודען, אומשולדיגע, זענען דאן אויף די שפיצען בוימער אין די פוילישע וועלדער געהאנגען. די רוסישע אכזרים האבן געארבייט מעשים; די ניקאלאיעוויטשעס מיט די צווערס׳ס האבען געווארפען אנ׳אויג אויף יודען און אלס די גענעראלער, די פעלדמארשאלען, וואס האבען געליטען וויסטע מפלות, האבען זיי זיך געדעקט מיט יודישע קעפ.

לינענדיג אין צייטווייליגען שפיטאל אויפ׳ן רינעק, האט קאדיש ווייל אנגעשריבען א יודיש בריוועלע צו זיין פריינד משה גאלדבערג, אנפרעגענדיג איהם: ווען קומט דער פעטער וועלוועל? ער האט דאס בריוועלע שוין נישט בעוויזען ארויסצושיקען, ווייל די זעלבע נאכט האט מען איהם איבערטראנספארטירט אויף דער קאזשעניצער גאס און ער האט עס איבערגעלאזט הינטער׳ן קישען. צומארגענס, ווען מ׳האט צוגערוימט, האט מען דאס בריוועלע געפונען. און אזוי ווי ער איז געהאט אנטלאפען האט מען דאס בריוועלע איבערגעגעבען די זשאנדארמעריע.

דאס בריוועל איז געווען אדרעסירט צו מאיר צוקער, אז דארט זאל מען עס איבערגעבען זיין חבר גאלדבערג. וועלכער האט דארט געארבייט. איז מען קודם כל אוועק צו צוקער׳ן און אזוי נאך איז מען געגאנגען פון איינעם צום צווייטען. ווער איז וועלוועל? וואס איז דארט געשטאנען אוועלכעס אין דעם יודישן בריוועלע? —

קדיש ווייל, וועלכער איז געווען א פריזיוויניק און האט געציטערט, אז מ׳זאל איהם נישט צונעמען און שיקען אויפ׳ן פראנט, האט געפרעגט זיין קאלעגע ווען עס קומט דער פעטער וועלוועל, וואס איז אויסגעטייטשט געווארען דורך די איבערזעצער, אז וועלוועל מיינט מען ווילהעלם. ס׳הייסט אלזא, אז ער האט זיך געפרעגט, ווען עס קומט אריין דער דייטש. פון דעם האט מען געמאכט א גאנץ צימעס, אז קדיש ווייל מיט משה גאלדבערג זענען שפיאנען. ווען מ׳האט קדיש׳ן רעווידירט און געפונען ביי איהם נומערן פון א שניידער-מאס, פערשריבען אין זיין ביכעלע, דא האט שוין די זשאנדארמעריע, דעם צאר׳ס ניקאלאיי׳ס חכמים, בפירוש איינגעזעהען, אז דאס איז א גאנצער פלאן מיט געהיימע שפיאנאזש-צייכען׳ס. דאס זענען געווען די „פעסטע דאוואדען" וואס אויף זייער יסוד האט מען אוועקגעזעצט אין ראדאם אנ׳ עקסטרע פעלד-געריכט, וואס האט פער׳משפט די צוויי יונגע בחורים צו הענגען און צוקער׳ן אויף א „תיסילקע" פון ראדאם אויף 4 יאהר.

דער משפט איז פארגעקומען דעם צווייטען טאג שבועות און צומארגענס אסרי חג, 6 פארטאג האט מען משה גאלדבערג און קדיש ווייל אויפגעהאנגען אין קאסטור-וואלד.

די שטימונג יענעם שבועות אין ראדאם איז געווען א תשעה-באב׳דיגע. די גאנצע שטאדט האט בעוויינט די צוויי יונגע קדושים מיט ביטערע טרערן.

ערשטער קוראציע-סעזאן פון עזרה.

מיטוואך פאהרט אב די ערשטע גרופע קראנקע דורך דער געזעלש. „עזרה" קיין בוסק.

היינטיגען סעזאהן וועלען די קראנקע ווערן איינגעראדענט אין די צוויי שענסטע ווילעס: „סזשי-רוזשע" און „ווערסאל" די קראנקע וועלען פאהרען אינדיווידועל מיט דער באהן, און די שוואכערע ווי אויך קינדער אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען דעלעגירטען.

די נעכסטע צייט א ענטפער

פרעזעס דען בעט אונז מודיע צו זיין, אז מחמת דעם וואס ער איז לעצטענס זעהר פערנומען, וועט ער געבען דעם האנדווערקער-פעראנד פון רווינסקא 1 א ענטפער די נעכסטע צייט.

זומער-קאלאניעס פאר שוואכע קינדער.

דער מאגיסטראט ארדענט-איין קאלאניעס און האלב קאלאניעס פאר שוואַכע קינדער פון 7 ביז 14 יאהר פון ארביטסלאזע און פון די בעשעפטיגטע ביי דער עפענטליכע סעזאן ארבייט. די קאנדידאטען דארפען זיך מעלדען אין ביורא פון אפיעקע ספאלעטשנע צים איינשרייבן זיך און צו מעדיצינישע אונטערזוכונג. מעלדונגען ווערן אנגענומען ביזן 31 מאי

Energiczny
zdolny **Szofer** inkasent ustosunkowany w branży spożywczo-kolonialnej obeznany z okolicami Radomia i Kielce poszukuje posady. Referencja pierwszorzędne. Łaskawe zgłoszenia do Red. sub „uczciwy"

Naszej członkini **BIRENBAUM MANI**
z powodu ciężkiego ciosu wywołanego śmiercią

B. P. OJCA JEJ

wyraża głębokie współczucia
Zarząd i oddział organizacji syjonistów rewyzjonistów „Masada"

אימפאזאנטע טרויער-פייערליכקייט צו דער צווייטער יאהר-צייט פון ערשטען פוילישען מארשאל יוזעף פילסודסקי אין ראדאם.

דער סטאבילער קאמיטעט פאר מלוכה-פייערונגען אין ראדאם האט עהרענכטע, דעם 12 מאי, אדורכגעפיהרט אימפאזאנטע די טרויער-פייערליכקייט צו דער צווייטער יאהר-צייט נאכ׳ן ערשטען פוילישען מארשאל, יוזעף פילסודסקי.

אין אלע געבעט-הייזער זענען אפגעריכט געווארען הזכרות. נאך אבזאגען א תפילה אין שוהל פון הרב טייטעלבוים, האבען ביידע חונים יאפע און קופער געזונגען דעם נעציאנאלען הימן. אין שוהל זענען געקומען אלע יודישע וועלנער. ס׳זענען געווען אנוועזענד ביי דער הזכרה א קאפיטאן, א פארוטשניק און דער רעפערענט פון סטאראסטווא ה׳ פיעשכאלסקי.

15 מינוט נאך 8 אין אוונט האבען זיך פערזאמעלט פארשטעהער פון דער מאכט, ארגאניזאציעס מיט פאהנער און א צאלרייך פובליקום אויפ׳ן רינעק פאר דער געביירע פון דער באהן-דירעקציע. אויפ׳ן סיגנאל פון די קירכען-גלאקען אין די סירענעס איז אנגעצינדען געווארן א פייער און אין א ערנסטן שטילשווייגען האט דעם קאפ. שיקאווסקי פארגעטראגן די נעווענקשליכע ווערטער פון מארשאל.

אין די טרויער-פייערליכקייט אין רינעק איז געווען איינגעלאדען דורכ׳ן קאמיטעט דער פרעזעס דען אלס פארשטעהער פון דער קהלה.

פון רעדאקציע.

מחמת מאנגעל אין פלאץ האבען א רייהע נאטיצען נישט געקענט אריין אין היינטיגען נומער.

די נייעסטע ענטשיידונגען

דאס מאהל איז עס נוגע די שחיטה און מקווה.

די נייעסטע ענטשיידונגען פון טריבו־נאל זענען נוגע אין א געוויסער מאס ספעציפישע יורישע פראגען. איינע פון די דאזיגע ענטשיידונגען איז נוגע א יודישען שעכט־הויז און איינע א יודישע מקוה. איך וועל זיך ערלויבען אין אל־געמיינע שטריכען צו ציטירען די דאזי־גע ענטשיידונגען.

די ערשטע פון די דאזיגע ענטשיי־דונגען שטעלט פעסט די כעוס, דאס דער אומשטאנד, אז דאס שעכט־הויז ווערט געפיהרט דורך א רעליגיאנס גע־מיינשאפט, נעהמט נישט אפ די קענצי־כענס פון אנ'אינדוסטריע־אונטערנעמונג אין הסכם טון ארט. 1 פון געזעץ וועגן אומזאץ־שטייער.

אין קאנקרעטען פאל האט זיך גע־האנדעלט וועגען אנ'אנקלאגע פון דער יודישער קהלה אין בוסק, וועלכע האט פעסטגעשטעלט, אז די גמינע איז א רעליגיאנס־געמיינשאפט און אלס אזעלכע האט זי געפיהרט א שכט־הויז. אזוי ארום האט זי אויסגעפיהרט די פליכטען, וועלכע ס'האט אויף דער קהלה ארויפ־געלעגט די פעראָרדנונג וועגען דער ארגאניזאציע פון דער יודישער קהלה.

דער טריבונאל האט אבער פעסטגע־שטעלט, אז דאס שעכט־הויז איז אנ'־אינדוסטריע־אונטערנעמונג, ווייל דער ציעל פון זייער עקזיסטענץ איז דאס שעכטען פאר אנדערע פאר א געלד־בע־לוינונג. דעריבער לייסטען זיי דינסטען אלס פערדינסט־אונטערנעמונג. דער טרי־בונאל איז אין דער מיינונג, אז נישט די פראדוקציע און נים דאס קאנסומירען כשר פלייש פאלען נים ארונטער אונטער דעם אלגעמיינעם בעגריף רעליגיאנס־פראקטיק; די קאנסומציע פון פלייש, זאגט דער טריבונאל בכלל, האט דעם ציעל צו בעפרידיגען די פיזיאלאגישע בעדערפעניש פון מענשען און די קויפער פון כשר פלייש קאנסומירען דאס נים דערפאר, כדי צו בעפרידיגען זייערע רעליגיעזע בעדערפענישען. דער אומשטאנד, אז צו דער דאזיגער טעטיג־קייט ווערען צוגעלאזען אויסשליסליך רי־טועלע שוחטים, נעמט נים אוועק ביים שעכטען די קענצייכענס פון פערדינסט־לייסטונגען, דעריבער איז אזא שעכט־הויז אנ'אינדוסטריע־אונטערנעמונג.

כאראקטעריסטיש איז, אז אין איינעם פון די לעצטע אורטיילען אין העכסטען געריכט, האט דאס געריכט להיפוך צום טריבונאל, פערנומען אנ'אנדערע שטע־לונג און האט פעסטגעשטעלט, אז די ריטועלע שחיטה אליין, כדי צו שאפען כשר פלייש איז נים קיין אונטערנעמונג וואס איז אויסגערעכענט אויף פערדינסט, ווייל דאס צושטעלען דער יודישער בע־פעלקערונג כשר פלייש, איז דער פליכט פון דער יודישער קהלה און מוז אויס־געפיהרט ווערן אהן ריקזיכט דערויף, צי די ריטועלע שחיטה גיעט רוחים, אדער גיעט איינגאנצען נים קיין הכנסה. ס'קען דעריבער נים זיין קיין רייד וועגען רע־רעכענען אויף רוחים וואס איז א גאנץ צופעליגער מאמענט. די שטעלונג פון העכסטען געריכט איז פיעל ריכטיגער, ווייל די שחיטה פאלט נים ארונטער אונטערן בעגריף פון אנ'אינדוסטריע־אונטערנעמונג, ווייל די שחיטה קען נים אבגעשטעלט ווערען לויט אנערקענונג פון דער יודישער קהלה און מוז ווייטער געפיהרט ווערען, ווען זי וואלט זיך אפילו איינגאנצען נים קאלקולירט אין געשעפטליכער הינזיכט.

די צווייטע ענטשיידונג איז נוגע א ריטועלער מקוה. דער טריבונאל האט ערקלערט, אז א ריטועלע מקוה אין וועלכע ס'קענען קומען פאר א געוויסען אפצאהל נישט נאר די מיטגלידער פון דער קהלה, נאר אויך אנדערע פערזאנען איז א האנדעלס־אונטערנעהמונג אין הסכם מיט'ן ארט 1 פון געזעץ וועגען אומזאץ־שטייער.

אין קאנקרעטען פאל האט זיך גע־האנדעלט וועגען דער יודישער קהלה אין קאלאמיי אין צוזאמענהאנג מיט דעם אומזאץ־שטייער וואס איז ארויפגעלעגט געווארען אויף דער מקוה אין די יאהרען 1931 און 1932.

אדוו. ע. ש—ן.

דער סקארבניק מיט'ן פארזיצענדען

זענען ביידע בכבודם ובעצמם בעשולדיגט געווארען אז זיי האבען גע'לקח'נט פון דער קאסע.

דער סקארבניק מיט'ן פארזיצענדער פון דער רעוויזיאנס־קאמיסיע זענען ביי־דע געזעסען אויף דער בעשולדיגונגס־באנק.

ביידע געהערען צו די פני פון מעסא־לאוועצער פאראיין פון ז. ז. ז. דעם סקאר־בניק טאמאש בארוצינסקי איז פארגע־ווארפען געוואָרען, אז ער האט ארא־געלאזט אין קעשענע אריין העכער 1560 זל. וואס די מיטגלידער האבען איינגע־צאהלט פאר סקלאדקעס און פאר אנ־דערע ציעלען. דער צווייטער, יוזעף וויינער, האט זיך מכלומר'שט ארויסגע־בארגט הונדערט זלאטעס און ביז היינט נים אפגעגעבען.

דער סקארבניק האט זיך מודה גע־ווען אז ער האט דאס געלד פערטרינקען. בלויז פאר איין סעודה'לע האט ער בעצאהלט אין א ראדאמער רעסטאראן 600 זל. פונדעסטוועגען האט ער שוין צוריקגעצאהלט אין דער קאסע פון פעראיין 200 זל. און וועגען די רעשט איז ער אויך שוין געקומען צו א הסכם מיט די פערוואלטונג, וועמען ער וועט די דעפראודירטע סומע אומקעהרען מיט וועקסלען. ער האט אפילו בייגעלעגט אין געריכט א קוויט, אז ער האט ארויס־געגעבען וועקסלען אויף 1300 זל. און דער פעראיין האט צו איהם קיין שום פרעטענזיעס נישט.

דער פארזיצענדער פון דער רעוויז־יאנס־קאמיסיע וויינער טענה'ט, אז ער האט מיט רעכט גענומען די הלוואה אויף די 100 זל. שוין צוויי יאהר אר־בייט ער גאנץ אומזיסט אלס סעקרע־טאר פון פעראיין און דער פרעזעס פון פעראיין האט איהם די הלוואה געגעבען

דער סקארבניק בארוצינסקי האט גע־כאפט א יעהרעל מיט אבלעגען אויף דריי יאהר און מיט א ווארנונג, אז אין משך פון א יאהר זאל ער בעצאהלען דעם פעראיין די 1300 זל. וויינער איז צוליב מאנגעל אין בעווייזען געגאנגען פריי.

אר.

„מיין בית = הניקור"!...

מאנאלאג פון א ראדאמער יוד

פון י. אבערזשאנעק

איך ווייס נישט, ווי אזוי איהר פאר־קוקט זיך אויף דער ניקור־פראגע, ווי אזוי דער ראבינאט פארקוקט זיך. עס אינטערע־סירט מיך ווייניג די „מלחמה" אין לאדז צווישן די עטאטאיווע און נישט־עטאטאווע רבנים, וואס די עטאטאיווע זענען געגען טרייבערען די זאדקעס, און די נישט עטאטאווע האלטען זיך פעסט ביי די זאד־קעס. ד. ה. אז מ'דארף אונבעדינגט טריי־בערן די אונטערשטע חלקים. ס'אינטערע־סירט מיך ווייניג, וואס צוליב דעם זאדעק, האט שיער נישט אויסגעבראכן א „רעוואָ־לוציע" אין דער לאדזער קהלה און מ'האט שיער ניט צעטרייבערט דעם קהלה־לאקאל. מיך אינטערעסירט אויך נישט, וואס צוליב דעם אונטערשטען חלק איז צוזיפגערופען געווארען א דרינגענדע נאכט־זיצונג פון דער אגודה'שער קהלה־פראקציע. די אלע זאכען אינטערעסירן מיך נישט. און ווייסט איהר רבותי, פארוואס דאס אלץ אינ־טערעסירט מיך נישט? ווייל איך האב מיר מיין אייגענעם „בית־הניקור". כ'האב מיר מיינע אייגענע טרייבערס, וואס טרייבערן מיך אויף „גלאט־כשר", שוין העכער דרייסיג יאהר, און דער ראבינאט האט נאך ביז איצט קיין וואָרט נישט גענומען אין דער פראגע. ס'גייט זיי ווייניג אן, צי דאס איז כשר, צי טריף

יא רבותי, מיט דרייסיג יאהר צוריק האב איך געפענט מיין „בית הניקור". די „פייערליכע ערעפענונג" איז געווען אין ראדאם, אין כוואס'ס מאלע. דארט אהין האט מען מיך געפיהרט, ווי אנ'אקס צו דער שחיטה — צו דער חופה... פאר דער „שחיטה", האט מען מען מיך „פארטויבט" מיט מוזיק. איך האב נישט געוואוסט, וואס ארום מיר טוט זיך. פאר דער „עקזעקוציע" האב איך אפגעזאגט די פאר ווערטער „הרי את מקודשת לי" — און איך בין גע־ווען פארטיג ווי א בארנע...

אט דעם אווענט, איז אונטער די קלאנ־גען פון מוזיק פייערליך געעפענט געווארן מיין „בית הניקור"...

באלד נאך דעם „האניג חודש", האט זיך מיין ווייבעל גענומען פיהלען „דאסיג"... ס'איז איהר פלוצים געווארען „ווייך ביים הארץ"... האט פארלוירען דעם אפעטיט. ס'האט זי געהאלטן אין איין „אנשמעקען" אמאל האט זי אנגעשמעקט צו קארטאפעל אין די מונדירען... אמאל צו מאנירטן הע־רינג. אין מיטען־דערנאכט האב איך איהר געמוזט קוועטשען לימענעס און מאכען לימאנאדע, ווייל ס'האט זי אנגעשמעקט עפעס „הארצליכעס" — בכלל, האט זי גע־האט א „פראגניענ'יע" צו פיקאנטע זאכען...

פארוואס דאס איז געווען, דארף איך דאך אייך נישט דערציילען. איהר זענט דאך אויך מענער פון ווייבער. נו, ווייסט איהר דאך מסתמא, ווען ווייבער פאר־לירען דעם אפעטיט. ווען ס'נעהמט זיי „אנשמעקען", ווען זיי פראגניעו צו פיקאנטע זאכען. מסתמא חאבען אייך אייערע ווייבער אויך איבערגעוועקט אין בעסטען שלאף:

—וואס פוםסט דו, וואס? הארץ־געשפאן מיינער! ס'הארץ איז מיר אוועק, גיי אראפ, קוועטש אויס א פאר לימענעס! — איהר געדענקט די דאזיגע נעכט? איך גע־דענק זיי גוט, אזוי ווי עס וואלט איצט געוועזן. איך געדענק, ווי זי האט מיר גאנצע נעכט „געטרייבערט" די אדערען. דא דאס, דא יענץ. וואס ס'איז געקומען אין די „העכערע חדשים", איז מיר געווא־רען אלץ ענגער — און אז ס'איז גע־קומען צום שפיץ האב איך גאנצע נעכט קיין אויג נישט צוגעטון. טאמער האט איהר א גרימפעל־געטון, האט זי מיר א ריס־געטון פאר אנ'אויער:

— הענעך!...

אזוי האט זי מיך געהענעכט גאנצע דריי חדשים. דריי חדשים האט זי מיך גע־האלטען אין איין הענעכן, ווייל זי האט פארלוירען דעם „חשבון" — אגשטאט 9, האט זי זיך גערעכענט 12 חדשים, האט זי מיך גאנצע דריי חדשים געטרייבערט, זי האט זיך גערעכענט און איך בין געווארען אויס מענש.

און אז גאט האט געהאלפען ס'איז מיט מזל געבוירען געווארען א בן־זכר, האט זיך געמאכט אנ'עסק מיט: דאקטוירים, אקושערקעס, זכר, ברית, מוהל סנדק. קחאכער. דערנאך: קריסטערלעך, ווינ־דעלעך, וויקעלעך, מאוטלעך, אמעלעך, ראזוואלניעניעס פון זאטוואָרדניעניעס". דערנאך די נאכט־קאנצערטען, דער בחור האט געמאכט יעלות ווי אן אפגע־בריהט חזירל. מיין בעט איז געווען פארבינדען מיט'ן וויגעל דורך א גארטל, געצויגען ביים גארטעל, און געחיגט דאס וויגעל. אין סאמע בעסטען שלאף האט מיך מיין ווייבעל אויפגעוועקט:

— הענעך, דו ביזט נע'פגר'ט, דו הערסט נישט, אז דאס קינד צרייסט זיך! האב איך מיך אויפגעכאפט, געצוי־גען גאנצע נעכט.

שפעטער, אז מיין ווייבעל איז געווא־רען א „מאדערנע" דאמע און איז גע־ווארען פון א „טשימנע שאטינקע" — א „יאסנע בלאנדינקע" און פון „גנענ־דעל" איז געווארען „גוסטאווא", האט זי

אלע 6 יודישע אנגעקלאגטע פון פשיטיק זענען געווארן בעפרייט.

אין איין טאג האט מען גערעדט וועגען פשיטיק אין צוויי געריכטען.

דאס איז געווען פאראכטאגען פרייטאג. אין יענעם טאג האט דאס העכסטע געריכט אין ווארשא ארויסגענומען אויפ'ן טיש דעם קאסאציע - פראצעס פון דער גרויסער פשיטיקער דראמע און צוגלייכער צייט איז אויך אויסגעפאלען דער פראצעס איבער 6 יודישע יונגעלייט פון פשיטיק, אין ראדאמער קרייז-געריכט.

אין ביידע געריכטען האבען די פשיטיקער יודען נישט פערשפילט. דארט אין ווארשא האט דאס העכסטע געריכט טיילווייז מבטל געמאכט דעם אורטייל געגען די פער'משפט'ע לעסקא, פרידמאן, קירשענצווייג, וועגען וועלכע דאס אפעלאציע-געריכט וועט זיך מוזען צום צווייטען מאהל ארויסזאגען; און דא אין ראדאם האט דאס קרייז-געריכט אלע 6 יודישע אנגעקלאגטע איינגאנצען בעפרייט.

די געשיכטע פון פראצעס פאראכטאגען פרייטאג אין ראדאמער קרייז-געריכט שטעלט זיך פאר אזוי:

דער בעקאנטער ווינצענטי קארטשאק דער פרעזעס פון דער „סטראניטסטווא נאראדאווי" אין פשיטיק האט איינגעקלאגט 6 יודישע יונגעלייט, אז דעם 30 שיערפיען פ. י. האבען זיי געווארפען אויף איהם און אויף זיין טאכטער יאנינא און אויף נאך זיינע בעקאנטע שטיינער און שטיקלעך עפעל, אויסרופענדיג דערביי: „אט געהען די פוילישע חזירים".

קארטשאק האט אנגעוויזען אויף פאלגענדע פשיטיקער יונגעלייט: רפאל באנרע, יוסף לענגא, משה בארענשטיין חיים און מאטל שוויעטשקא און משה בריטמאן

אלע ערקלערען, אז דאס איז נישט אמת, נאר דאס איז א געוועהנליכער בלבול פון קארטשאק מיט זיין חברה.

לענגא ערקלערט, אז די בעשולדיגונג נעגען איהם איז א נקמה-אקט מצד קארטשאק'ן, ווייל ער האט אויף איהם ארויסגענומען א „וויראק" צו בעצאהלען 600 זל. וואס קארטשאק איז איהם שולדיק פאר נעמען ביי איהם ערד אין ארענדע. בארענשטיין ווייזט-אויף מיט צוויי עדות, אז ער איז איבערהויפט יענעם טאג נישט געווען אין פשיטיק.

פערטיידיקט די פשיטיקער יודען האט אדוו. סאלבע פון ווארשע, וועלכער האט בעט'ן פערהער פון די בעשולדיגונגס עדות אבגעשוואכט זייערע ערקלערונגען. בעזונדערס האט ער פערשים דעם הויפט-עדות פון דעם בעשולדיקטען קארטשאק'ן מיט א רייהע פראגען, פון וועלכע ער האט זיך געוואלט ארויסדרעהען אבער נעבעך נישט געקענט. פון זיינע סתירות'דיגע ערקלערונגען, איז געווען קענטיג דאס „אמת זאגען" פון קארטשאק'ן.

פראקוראר קאסטשעווסקי האט זיך אבגעשטעלט דערויף וואס עס מעהרען זיך די פראצעסען פון בעליידיגען דאס פוילישע פאלק און אזעלכע בירגער וואס בעליידיגען דאס פוילישע פאלק, מוזען ווערען הארב בעשטראפט.

אדוו. סאלבע אין זיין פערטיידיגונגס-רעדע ניעט געברעכט דעם פראקוראר, אבער נאר דעמאלט, ווען ס'איז ווירקליך פארגעקומען אזא בעליידיגונג. אין אין דעם פאל אבער קען דערוועגען קיין רייד נים זיין, ווייל לויט די אנגעגעבענע ערקלערונגען קען מען צו די בעשולדיגונגס - עדות קיין צוטרוי נים האבען.

דאס געריכט האט מסכים געווען מיט די אויספיהרונגען פון אדוו. סאלבע און נעמענדיג אין אכט אויך דאס, וואס די בעשולדיגונג'ס-עדות האבען אנדערש געזאגט ביי דער ערשטער אויספארשונג און אנדערש איצט אין געריכט—האט דאס געריכט די 6 יודען גענצליך בעפרייט. אר.

דעם מאן האט זיך גע'חלומ'ט, אז ער געהט ווערען א פויגעל
דאס ווייב אבער האט איהם בעצייטענס אינטערגעהאקט די פליגעל

ס'איז געווען נישט מעהר ווי א חלום, אבער געקריגען האט זי דריי חדשים אויף דער וואהר.

ווען אלע מענטשען וואלטען גערעדט פון שלאף ביינאכט, וואס זיי טראכטען בייטאג, וואלט די וועלט אנדערש אויסגעזעהן. אדער ס'וואלט בעסער געווען, אדער ס'וואלט ערגער געווען. דערווייל רעדט בלויז א טייל פון שלאף און פון די וואס זאגען-אויס זייערע חלומות ביינאכט, הערען מיר, אז קיין גרויס נחת האבען זיי נישט דערפון.

אט למשל האט איינעם א דארפסמאן פון הינטער ראדאם גע'חלומ'ט א זאך און א דאנק זיין חלום האט דאס ווייב זיינס געקריגען דריי חדשים.

ס'איז א טשעקאווע מעשה.

אין איינעם אין א דארף הינטער ראדאם, וואהנט דער יונגער פויער יוזעף לאכאווסקי. פאראיאהרען האט דער זעלטער לאכאווסקי חתונה געהאט מיט א טאכטער פון זיינעם א שכן און אין א פאר חדשים ארום האט זיך דאס פאר-פאלק צעקריגט. אין א נעכטיגע נאכט איז לאכאווסקי געשלאפען און ס'האט זיך אים גע'חלומ'ט א חלום, אז ער אנטלויפט פון ווייב און לאזט זיך איוועק אין דער ווייטער וועלט אריין.

וואלט אפשר קיינער נישט געוויסט וואס ס'האט איהם גע'חלומ'ט און אפשר וואלט ער אליין אויך פערגעסען, וואס ס'האט זיך געפלאנטשעט ביינאכט אין קאפ. איז אבער די צרה, וואס לאכאווסקי האט א טבע צו רעדען פון שלאף, האט ער דאס מאהל אויך גערעדט, וואס מען בעדארף נישט. ער האט נישט מעהר ארויסגערעדט פון שלאף נאר אזעלכע דיבורים: „געלד האב איך ארויסגעקריגען, כ'פאהר אין דער וועלט אריין, כ'וויל דיך נישט קענען".

גראד האט דער גורל געוואלט, אז די אשת-חיל זיינע זאל הערען, וואס ער לאמור'ט פון שלאף ארויס, איז זי ארויסגעשפרינגען פון בעט, צוגעלאפען צום קופערט, פון וואנען זי האט ארויסגעשלעפט דעם מאנ'ס דאקומענטען.

אויף צו-מארגענס האט לאכאווסקי געוואלט געהן אין גמינע אריין צו ערלעדיגען דארט א „אסאביסטע ספראווע" צו וואס ער האט געברויכט האבען די דאקומענטען. ער איז צו צום קופערט און ווען ער האט די דאקומענטען נישט געפונען, האט ער זיך געווענדעט צום ווייב, אז אפשר ווייסט זי וואו זיי זענען ערגיץ. די לאכאווסקא האט ראן געענטפערט, אז זי האט די דאקומענטען פערברענט, כדי ער זאל נישט קענען פון איהר אוועק אין דער וועלט. זי האט איהם דערצעהלט די גאנצע מעשה מיט'ן חלום. לאכאווסקי איז געווארען אויסגעקאכט. ער האט גארנישט בדעה געהאט צו אנטלויפען און ער האט ויכער געמיינט, אז זיין ווייב איז משוגע געווארען. פאר גרויס צארן, איז ער זיך מיט איהר צעגאנגען, אבער גלייכצייטיג האט ער געמאלדען דער פאליציי, אז זי האט איהם פערברענט די דאקומענטען.

אין דער צווישען-צייט האט זיך דאס פאר-פאלק איבערגעבעטען, אבער טראץ דעם, האט זיך די אויספארשונג ווייטער געפיהרט און ס'איז געווארען פון דעם א פראצעס.

די לאכאווסקא האט געקריגען 3 חדשים תפיסה מיט אבלעגען אויף 3 יאהר. דאס איז א מילדער אורטייל, ווייל דאס געריכט האט זיך גערעכענט מיט די אויסערגעוועהנליכע אומשטענדען פון איהר פערברעכען, וואס איז ארויסגעקומען צוליב איהר פאנאטישען גלויבען אין א חלום.

Proszek od BÓLU GŁOWY
DLA DOROSŁYCH ZE ZN. FABR.
KOWALSKINA
PRZY PRZEZIĘBIENIU GRYPIE i KATARZE

מיר ערשט אויסגעטייטשט געלומען טרייבערען די אדערען:

— הענריק (פון „הענעך" בין איך געווארען א „הענריק") איך מוז האבען א טוץ „יעדוואבנע פאנטשאכעס" מיט דער „סטושאלקע"...

— הענריק, ס'איז איצט מאדערן לאפקאווע פאלעטקעס.

— הענריק, אלע מיינע קאלעזשאנקעס טראגען „סרעבני ליסן".

— הענריק, ס'גייט צו זומער, מוז איך האבען א יעדוואבנע קאמפלעטעל.

— הענריק, איך מוז האבען א „קאמפילאטע גארניטורעל".

הענריק א סלאמקאווע היטעל.

הענריק, כ'דארף פאר'ן פריזיער.

הענריק, פאר דער מאניקוזשיסטקע.

הענריק, א פאר גילדען, כ'גיי אויף א „פאקערעק".

אט אזוי האט זיך מיר כסדר געהאלטען אין איין טרייבערן. בייטאג האט זי מיר געטרייבערט די אדערען, ביינאכט אז איך בין געשלאפען האט זי מיר אויסגעטרייבערט די הויזען - קעשענעס. האט זי מיך אזוי לאנג געטרייבערט, ביז זי האט מיך אויסגעטרייבערט...

שפעטער, תיכף הדייטש, האט מיך גענומען טרייבערן די „קריגס-רוי-שטאפן שטעלע". נישט חי, נישט ווען, איז געקומען אנ'אנדערער יעקע נעמען „זיין ווארע", האבען זיי מיך געהאלטען אין איין טרייבערן.

דערנאך איז געקומען ר' גראבסקי עליו השגאבקל און האט געטרייבערט

נא פראווא אי נא לעווא...

די לעצטע יאהרען האט מען מיך גענומען שארצען. מ'האט מיך גענומען אויפ'ן צימבעל. ס'האבען זיך גענומען שיטען „נאקאזען". וועזוואניעס, איך האב געענטפערט מיט פאדאניעס און זעזנאניעס, ס'האבען זיך גענומען שיטען טעקעס, בענדלעך, מ'האט געקלעבט „צאצקעס" אויף דער וואסער-באנק און אויפ'ן קויהלען - קעסטעל, מ'האט מיך געטרייבערט פון אלע זייטען.

נו, און איצט? איצט בין איך א מאן פון א ווייב, א טאטע פון דערוואקסענע טעכטער און יעדע פון זיי טרייבערט מיך בעזונדער. איינע שרייט:

— טאטושו, כ'דארף א גראנאטאנים קאסטיום מיט רויטע וויפוסטקעס.

— טאטושו, א סאקעיוקע.

— טאטושו, כ'וויל א שערימל, ס'זענען מאדערן שערימלעך ווי א „וואנוש", קויף מיר א „וויאנוש"...

— טאטושו, יא פאטשעבאיע „סיגי"!

— טאטושו, רעפארמי!

— טאטושו. יא כצען יעכאטש נאד מאזשע, טאם סאן מאראווע כלאפצי...

מיין יודענע ווידער איז א שוואך מענש. נאך פסח בעקומט זי נאפאדען, זאגט דער דאקטאר, אז זי דארף פאהרען קיין טרוסקאוויעץ צו דער „נאפטושא". און טרוסקאוויעץ רבותי, שמעקט מיט: נייע קליידער, נייע מאנטלען, נייע שיכלעך, נייע זאקען, א חוץ דראבנע ווידאטקעס. דאס אלץ שמעקט מיט כסף, ס'העלפט נים מיינע טענות:

— קינדער פון וואנען זאל איך דאס נעהמען? איך בין דאך אג'עני ואביון מגוזלו! עס העלפט נישט. זיי טוען זיך דאס זייעריגע — זיי האלטען מיך אין איין — טרייבערען!

איצט, מיין זוהן! דעם וואס איך האב איינגעוויגט מיטן גארטעל. דעם וואס כ'האב פארמאכט דאס מויל מיט א „כל נדרי" — דער איז אויך געווארען א טרייבערער אבער טרייבערט נישט מיך, נאר אנדערע ער טרייבערט אנדערע. ער איז געווארן א דאקטאר און רוזקא א כירורג, גייט ער יעדען טאג אין „שעכט-הויז" אריין — טרייבערן. נעמט דעם חלף אין דער האנט, כוט אן דעם ווייסען קיטעל, חי להבדיל דער חזן צו דער עבודה און טרייבערט. אמאל טרייבערט ער אויף כשר און אמאל ווערט עס ביי איהם טריפה. ער קלויבט נישט איבער. אמאל מדייבערט ער דעם פאדערשטען חלק און אמאל — דעם אונטערשטען חלק.. ער טרייבערט אלץ וואס ס'לאזט זיך, אמאל טרייבערט ער ארויס א לעבער. א לונג א שלעפטע קישקע. וואס ס'קומט איהם אונטער דער האנד — טרייבערט ער!...

אט אזוי, האב איך מיין אייגענעם „בית הניקיר" אלע ביי מיר — טרייבערן. מיין ווייב טרייבערט — מיר די אדערן. מיינע טעכטער טרייבערן — מיר די הויט פון מיין לייב. מיין זוהן טרייבערט לונג, לעבער, שליפטע קישקע, דער „אוזשאנר" טרייבערט. די סעקוועסטראטארען טרייבערן. דער ווירט טרייבערט. די בעל-חובות טרייבערן.

שוין 30 יאהר האב איך מיין אייגענעם „בית הניקיר" און דעם ראבינאט איז די גאנצע צייט נישט איינגעפאלען, צי דער „ניקור" איז כשר, צי טריף... אזוי לאנג טרייבערט מען מיך, און די עמאטאיוע איז גארנישט איינגעפאלען צו פראטעסטירען נעגען דעם „ניקור"... איצט, אז מ'האט גענומען טרייבערן פיר פיסיגע, האבען זיי געמאכט א געוואלד, אז מ'האט זיך גענומען צו די בהמה'שע זאדקעס, האבען זיי געמאכט א ויצעקו.

נו, פרעג איך אייך, רבותי, מיט וואס בין איך ערגער פון די פיר פיסיגע? פארוואס איז די בהמה מער יחסן פון מיר?

דערפאר אינטערעסירט מיך ווייניג די „מלחמה" צווישען די עטאטאווע מיט די נישט עטאטאווע רבנים. דערפאר אינטערעסירט מיר ווייניג. וואס צוליב דעם זאדעק האט שיער נישט אויסגעבראכען א „רעוואלוציע" אין דער קהלה, וואס צוליב דעם אונטערשטען חלק, איז צונויפגערופען געווארען א דרינגענדער נאכט - זיצונג פון דער אגודה-פראקציע אין דער קהלה — די אלע זאכען אינטערעסירען מיך נישט הייל... ווייל איך האב מיר מיין אייגענעם „בית הניקור" שוין גאנצע דרייסיג יאהר, ווערט ביי מיר געטרייבערט, כ'האב מיר מיינע איינענע אויסגעשולטע טרייבערערס, וואס טרייבערן אויף גלאט כשר...

ווי איהר זעהט רבותי, איז די ניקור-פראגע ביי מיר שוין לאנג געלעזט, ווייל.. איך האב מיר מיין אייגענעם „בית הניקור"...

מאיר הערץ.

די גרויסע שבועות = שמחה אין קאצק.

(א חסידיש מעשה׳לע)

ס'איז געווען אין קאצק.

דער רבי ר׳ בונם איז נאר וואס נעפטר געווארען. זענען זיך די חסידים זיינע צעפאהרען און יעדער פון זיי האט אנגעהויבען צו „פיהרען" באזונדער.

איינער נאר פון זיי האט בשום אופן נים געוואלט וועהלען קיין רבי און דאס איז געווען ר׳ מענדעל קאצקער.

כמעט א האלבער עולם איז צו אים צוגעשטאנען, זיך אין איהם מתדבק געווען און ממש געוויינט: „מלך עלינו", הערט איבער אונז... אבער דער קאצקער האט צו זיך קיינעם נים צוגעלאזט און האט אלע געטריבען פון זיך מיט קללות נמרצות.

בשעת מ'האט דעם רבי'ן ר׳ בונם צו קבורה געבראכט און געהאט פערשאטען דאס לעצטע לאפאטקעלע ערד, האט דער פשיסכער בית עולם געציטערט פון מזל-טוב געשרייען, מיט וועלכע דער גאנצער עולם האט ארומגערינגעלט דעם קאצקער.

דער קאצקער איז אבער גארנישט נתפעל געווארען, געשטאנען ביים רבי'ן ר׳ בונמ'ס קבר און געשמייכעלט. ער האט גארנים מרגיש געווען, וואס ארום איהם טהוט זיך: איז געשטאנען און געקנייטשט ויינע לאנגע, הארינע ברעמען.

אז דער עולם האט זיך געווארפען צו איהם מיט הילכיגע אויסגעשרייען:

—מזל טוב רבי, מזל-טוב, רבי! — האט זיך זיין לויטער, אויסגעבלייכט פנים פערצויגען מיט א מרה שחורה-וואלקען, די געדיכטע ברעמען האבען זיך אויפגעהויבען און זיינע אויגען האבען געבליצט מיט סייערדיגע בליקען. ער איז געשטאנען א פאר רגע'ס אין א טיפער שטילשוויינעניש. דער קאצקער האט פערקריצט א צאהן צו א צאהן און נים ארויסגעלאזט דעם קלענסטען אטעם-צוג. איז דער עולם שטארק דערציטערט געווארן. די „מזל טוב"-געשרייען זענען פערגאנגען אין א שווערע שטילקיים. מ'האט געזעהען, ווי דער קאצקער האלט מלחמה מיט זיך אליין, שטרענגט אן אלע זיינע כחות און דער שטורם וועט באלד אויסברעכען. זענען אלע געשטאנען אין איין אימה און פון קלענסטען ריהר זייגעם זענען זיי שיעור נים פון פחד אויסגעגאנגען.

אין א ווינקעלע זענען געשטאנען דעם רבי'ן ר׳ בונמ'ס תלמידים, דעם דעם קאצקערס חברים און געהאט גרויס חלישת-דעת, וואס דער עולם האט זיך צוגעקלעבט צום קאצקער און אין זיי כמעט ווי אינגאנצען פערגעסען. זענען זיי געשטאנען און איינער האט צום צווייטען געשמייכעלט מיט א שטיקל ביטול געגען קאצקער...

אין דעם קאצקער האט זיך צעבושעהט. די אויגען האבען ארויסגעזעצט און מיט אמאהל האט ער א געשריי געטוהן:

— וואס ווילט עך פון מיר? ווער בין איך דען? וואס בין איך דען? עך ווילט א רבי'ן א מלך! יא, א מלך! אט דארט —האט ער געוויזען מיט'ן פינגער צום רבי'ן ר׳ בונמ'ס קבר — איז פערהאן מלכות! —

אז דער עולם האט זיך גענעטען מיט טרעהרען אין די אויגען: —„ס'טייטש, מיר ווילען א רבי'ן, א וועג - ווייזער, מיר בלייבען דא כצאן בלי רועה" — האט זיך דער קאצקער געריסען פון עולם, געווארפען מיט'ן קאפ:

— ניין, איך בין עס נים, לאזט מיך אב! נישטא קיין מלכות... אין דר'ערד איז עס פערהאן... אז מען לעבט — איז ען קנעפס. נישטא קיין מלכים!

ביי די וועדטער איז ר׳ מענדעל קאצקער ארויפגעשפרונגען אויף א ביים וואס איז געשטאנען נעבען רבי ר׳ בונמ'ס קבר, פון דארט האט ער א שפרינג געטוהן איבער'ן בית-עולם און איז פייל פון בויגען נעלם געווארען.

דערזעהענדיג דאס, איז דער עולם געבליבען אהן לשון. אפילו דעם קאצקערס חברים זענען נשתומם געווארען און געקריגען גרויס דרך-ארץ פאר אים.

א סך פון עולם האבען נים געקענט אהיימפאהרען אהן א רבי'ן. עולם האט זיך געפיהלט ווי פערלאזטע יתומים — אזוי לאנג געווען צוגעבונדען צו א רבי'ן וואס האט געלערנט, געטרייסט, געמוטיגט — און איצט?

האט זיך דער עולם צעטיילט אין כתות און יעדער פון זיי האט אנ'אנדערען פון רבי'ן ר׳ בונמ'ס תלמידים אויסגעקליבען פאר זיינס א רבי'ן.

געבליבען אבער א גרויסע טייל, דוקא פון די „פערברענטע", די „שארפע", וואס חוץ דער קאצקער האט זיי קיינער נים גענומען. האבען זיי זיך שטארק נאכגעפרעגט, וואו דער קאצקער איז ערגיץ אוועק. און אז זיי האבען זיך דערוויסט, אז ער איז אנטלאפען קיין קאצק, זענען אויך די „שארפע" אוועק צו - פיס קיין קאצק, צום רבי'ן ר׳ מענדעל.

געקומען קיין קאצק — האבען זיי איהם געטראפען אין פאליש פון בית-מדרש ליגען אויפ'ן הויכען קאסטען פון די „שמות" ביים אויוועך.

אז ער האט זיי דערזעהן, איז ער באותו רגע אראבגעשפרונגען פון קאסטען, אנטלאפען צו זיך אין אלקער'ל און זיך פערהאקט אויף שלאס און ריגעל. האט שוין עולם נים אבגעטרעטען פון קאצק. דארט אבגעוועזען וואכען און חדשים. מיט יעדע וואך זענען צוגעקומען נאך חסידים, האבען זיי ביים קאצקער'ס אלקער'ל אויפגעבויט א שאפע פאר א בית-מדרש, וואס איז דערנאך געווארען א היים פאר טויזענדער חסידים.

דער קאצקער האט אפילו נים געוויסט פון דעם און איז נים ארויס פון זיין צימערל גאנצע וואכען.

דערוויי'ל איז אונטערגעקומען שבועות. ביינאכט, פון ערשטען טאג יום-טוב, איז א גרויסער עולם געזעסען פערזאמעלט אין בית-מדרש'ל, געדאווענט מעריב, געזעצט זיך עסען א סעודה, געטרינקען ווייין און פון גרויס חדוה גענומען טאנצען כדי משמח צו זיין זייער רבי'ן און איהם אויפצוועקען פון זיינע טיפע מחשבות.

אז דער קאצקער האט דערהערט ביי זיך אין שטיבעל די לוסטיגע געזאנגען, האט ער זיך ערשט דאמאלס משער געווען, אז מן - הסתם זענען עס חסידים. האט ער פלוצלינג אויפגעפראלט די טהיר פון זיין אלקער'ל און אויסגעשריגען ווי א לייב:

— וואס פאר א טאנצען איז דאס? וואס ווילען זיי פון מיר? איך וויל נים מקבל זיין די תורה. און איך וויל אויף זיך נים נעמען דעם עול פון ראבי'סטווא. איך בין גארנים מיט גארנים. אז מיין רבי איז געשטארבען ברויך איך שוין גארנים! געהטס ענק וואו עך ווילט און לאזט מיך אב!

עולם האט א ציטער געטוהן. דער קאצקער איז ארויף אויפ'ן טיש, א דאבגעשארט די פלעשער מיט אלע כלים און געדונערט: „ארויס! ארויס!"

דער טאנץ איז איבערגעריסען געווארען און יעדער האט געזוכט אנ'אנדער ווינקעל, וואו זיך אויסצובאהאלטען.

דער קאצקער איז דערוויי'ל געשטאנען אויפ'ן טיש, בעטראכט דאס ערשטע מאל דאס בית מדרש און זיינע אויגען האבען זיך געוואונדערט, ווי זיי וואלטען געפרעגט: — פון ווען? פון וואס? ווען איז עס געשעהן? נאך וואס האט מען עס געשטעלט?

דערנאך האט ער זיינע בליקען איבערגעטראגען אויף די לאנגע, גרויסע טישען, וואס זענען געשטאנען בעשטעלט מיט משקאות.

ווי דער קאצקער איז אזוי געשטאנען א בייזער און א פער'חידוש'טער, האט זיך מיטאמאל אויפגעמאכט שטיל די טהיר פון בית-מדרש און ס'איז אריין פערשטעלט אין ווייסע בגדים אנ'אלטער יוד מיט א לאנגער ווייסער באָרד און ברייט אויסגערופען: — גוט יום-טוב, מענדעל! —

דער קאצקער האט זיך אינגאנצען א טרייסעל געטהון.

ס'איז געווען דער רבי ר׳ בונם.

האט דער קאצקער פונאנדערגעשפרייט די הענט און אויסגעשריגען:

— רבי, וואס טהוט איהר דא?

האט א שטארקער קול אבגעענטפערט, אזש די ווענד פון בית-מדרש האבען זיך געשאקעלט:

— פארוואס פערטרייבסטו מיינע חסידים? זיי וויסען, מענדל, אז אויף דעם טיש, וואס דו שטעהסט אויף איהם, איז דער בארג סיני. זיי זשע מקבל די תורה היינט שבועות און לערן זי מיט די חסידים מיינע! קיינער ווי דו קען נישט אזוי דאס ליכט און די הייליגע קלארקייט, וואס איז פערבארגען אין דער תורה. נעהם זשע און פערשפרייט דאס פלאם פייערדיגע ליכט און עפען דערמיט די אויגען פון דער וועלט!

— רבי, איך קאן נישט, איך בין צושוואך, איך בין איינער! — האט זיך דער קאצקער געבעטען מיט א פער'חלש'ט קול.

— האב נישט קיין מורא, מענדעל, געה און לעהן דיך אן אויפ'ן כח פון אמת! — האט דער אלטער ווייטער געברומט.

— אבער ווער וועט מיך הערען און ווער וועט מיך וועלען פערשטעהן? — האט דער קאצקער זיך אלץ געבעטען און דער טיש, וואו ער איז געשטאנען האט זיך אלץ מעהר אויפגעהויבען.

ווען דער טיש איז שוין געווען נאהנט פון סופיט, האט זיך אויך דער סופיט אויפגעהויבען אלץ העכער און העכער.

— פרעג נישט קיין קשיות, מענדעל קאצקער! אזוי בין איך, דיין רבי, גוזר אויף דיר! נעהם איבער דאס מלכות-שמים און פערשפרייט עס איבער מלכות-דארעא!

— ווער? איך, מענדעל פון קאצק, וועל דאס קאנען בעווייזען? אהן אייך, רבי, קאן איך נישט, געהמט מיך מיט אין אייער היכל! -- האט דער קאצקער אינגאנצען געציטערט, בענאסען מיט אננסטען.

— שווייג, רעד גארנישט! איך וועל זיין מיט דיך און סחו וואס איך הייס האט דער אלטער זיך שוין לייכט געבייזערט. — זיי זיך נישט מייאש! דער עיקר איז שמחה.

ארום דעם זקן איז געווארען א גרויסער ווייסער נעפעל, וואס האט געשריצט מיט פאסמעס ליכט. די ליכטפאסמעס האבען זיך געהויבען פון דער טהיר אן, וואו דער אלטער איז געשטאנען. און זיך געצויגען הויך. הויך אהין צום טיש אונטערן סופיט, וואו מענדעל קאצקער איז געשטאנען און אויף די זילבערנע שטראהלען-פעדעם זענען געווען אונסגעקריצט מיט גאלדענע אותיות די גאנצע עשרת-הדברות און א רייה גרויסע טיפע זאכען, וואס דער רבי ר׳ בונם האט מחדש געווען און זיי איבערגעגעבען צו זיין תלמיד דעם קאצקער...

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז איז דער נעפעל צערונען געווארען און צוגלייך דערמיט האט אויך גענומען פערשווינדען דאס געשטאלט פון זקן. עס איז מעהר נישט געבליבען, ווי דער קאצקער אליין, העגגענדיג הויך אויפ'ן טיש, ווי ערגעץ אין דער לופטען...

דער קאצקער האט פערשטאנען די רייד פון זיין רבי'ן, האט א שפרונג געטוהן פון טיש, וועלכער איז גלייך מיט איהם אראבגעפאלען. ער האט גענומען שרייען און רופען די חסידים. וואס זענען געלעגען אונטער די בענק און טישען. זיין קול האט משונה'דיג געדונערט:

קומט'ס אפוי-ער, איך וועל זיין איי— ער ר—בי! מען הייסט מן ה—ש— מ—י—ם! —

האט דער עולם נאך מעהר געציטערט און זיך געקורטשעט פאר שרעק.

האט דער קאצקער ווייטער גערופען:

— קומט'ס א—פוי—ער. ס'איז היינט שבועות, קבלת-התורה! און די תורה דארף מען מקבל זיין מיט חדוה! לאמיר פרעהליך זיין! וואו זענט עך?

ביי די ווערטער האט דער קאצקער זיך אליין גענומען דרעהען איבער'ן ביה-מדרש, געטאנצט און געזונגען מיט ברען און התלהבות: „דער רבי האט געהייסען פרעהליך זיין!"

עולם האט זיך א ריהר געטהון, איז ארויס פון בעהעלטעניש. און ביסלעכווייז מיט אימה און פחד, זיך צוגעשארט אויף די שפיץ פינגער צום קאצקער.

ביסלעכווייז איז דאס ראד חסידים גרעסער געווארען. האט עולם געטאנצט, אין דער קאצקער אין מיטען. ער אליין האט צוגעפאטשט מיט די הענד און צוגעזונגען: „לאדרא-דא, לאדא-דא. „דער רבי הייסט פרעהליך זיין". האט דער עולם נעהיפט מיט אלץ מעהר קוראזש און תשוקה, און אלע מאהל ביי יעדען „לאדא-דא" פון קאצקער האט זיך געהערט דעם זקנ'ס קול פון ערגעץ: „אט אזוי, מענדעל! אט אזוי, אט אווי"...

מיטאמאל איז דער קאצקער אריין צווישען די חסידים, זיי ארומגעכאפט ווי א טאטע זיינע קינדער, און מיט זיי אזוי געטאנצט, אז ער האט אזש פון שפרינגען דעם סופיט פון בית-מדרש אנגערירט. ווי ער וואלט דעם פלאם געוואלט דורכרייסען און ערגעץ אוועקפליהען...

ווען דער פריהמארגען האט גענומען אריינגראהען, האט דער קאצקער א מאך געטהון מיט דער האנד: — גענוג! ס'איז זמן קריאת שמע של שחרית! —

האט מען אויפגעהערט צו טאנצען און דער קאצקער איז צוריק אריין אין זיין אלקער'ל.

צומארגענס מוצאי-יום-טוב האט דער עולם „שלום" גענעבען, וואס עס האט מרמז געווען, אז דער קאצקער איז מסכים צו ווערען רבי.

און דאן איז ערשט אוועק א שמחה מיט נאזאנג און טענץ, אז גאנץ קאצק איז אויף געווען...

א קליינינקייט — דער קאצקער איז געווארען רבי!

זאלען דאס וויסען די לעהרער, די ערציהער פון די שול-קינדער.

אויך דער מאגיסטראט זאל איינפיהרען א שטיקעל ארדנונג.

אויף נאווא-ספאצעראווא, נעבען אלטען גארטען, איז פארהאן א פאווּשעכנע שולע וואו עס לערנען צום גרעסטען טייל נישט יודישע קינדער. עס געהען דארט אויך יודישע קינדער, אבער גאר אין א קליינער צאהל. ביז מיט א געוויסע צייט צוריק, איז דאס צוזאמענלעבען פון די נישט-יודישע מיט די יודישע שילער געווען צופרידענשטעלענד. לעצטענס הערט מען אפט פון די יודישע קינדער, ווי זיי בעקלאגען זיך פאר די עלטערען, אז זיי ווערען פערפאלגט פון די נישט-יודישע חברים.

אויסער דעם לאזט זיך בעמערקען די לעצטע צייט א געוויסע אגרעסיוויטעט מצד די נישט-יודישע שילער. ווען עס ענדיגען זיך די לעקציעס און זיי געהען אהיים פון דער שולע, פערטשעפען זיי אויפ'ן וועג כתם יודישע קינדער, וועלכע זיי בעגעגענען אויף דער שפאציר-גאס. א מאהל ווארפט מען א שטיין, א מאהל דערלאנגט מען גלאט אזוי א שטויס און מען „באוויעט" זיך און מען האט הנאה, ווי יודישע קינדער אנטלויפען מיט א געוואלד, מיט א געשריי, און מען לויפט זיי נאך, אדער מען שיקט נאך א פאר שטיינער.

די קליינע חברה איז געווארען ביי זיך נאך מעהר האפערדיק. ווי מען גיעט אונז איבער, טרעפט אויך, אז געהענדיג אין דער שולע, אדער צוריקגעהענדיג, פראלט מען אויף א טהיר פון א יודיש געוועלב אין מען שרייט דארט אריין מיט קולות און מען ווארפט אויך אריין טיילמאהל א פאר זידעל-ווערטער צו די יודישע מענשען, וואס געפונען זיך דארט.

עס וואלט געווען געווינשען מ'זאל וויסען דעם אלעם איבערגעבען דער לעהרערשאפט פון דער דערמאנטע שולע. מען דארף די לעהרער און איבערהויבט דעם לייטער, אלס די ערציהער פון די קינדער, אויפמערקזאם מאכען דערויף, זיי זאלען אבהאלטען זייערע שילער פון אזעלכע „חיבדיקען". מיר ווילען גלויבען אז די לעהרער וועלען דערויף רעאגירן און אויב ניט, דארף מען זיך ווענדען צום שול-אינספעקטאר, אלס צו דער העכערער לייטונג, ווייל ס'איז ניט דערלאזבאר צו בלייבען גלייכגילטיג צו אזא ניט געהעריגער אויפפיהרונג פון שול-קינדער.

צוזאמען דערמיט ווילען מיר אנווייזן אויף נאך א פאקט. היינטיגען דינסטאג זענען די יודישע קינדער פון דער יא-סעלעוויטש-שול אויף טיבלע, געגאנגען מיט זייערס א דאמע אויף אנ'אויספלוג אין אלטען גארטען. ס'איז געווען א ווארימער טאג, א שענער א זוניגער און נאך איינע לעקציעס האט די יודישע דאמע געוואלט, אז די קינדער זאלען געניסען פון אביסעל פרישע לופט

די גאנצע „וויטשעטשקע" האט געדויערט א פאר מינוט, ווייל די דאמע מיט די שול-קינדער האבען געמוזט באלד זיך אומקערען צוריק. דא האבען שוין געטשעפעט נישט די קליינע שילער נאר דערוואקסענע, נישט-יודישע יונגעלייט פון דער גאס, פון וועלכע איינער האט א שמיר-געטוהן דער דאמע איבער'ן פנים מיט א טויטע ווראנע. ווען די דאמע האט איהם אויסגעזידעלט אין געהייסען די קינדער זיך שפיעלען, האט יענער זיך אקעגענגעשטעלט און זיך פערמאסטען אויף שלאגען. די דאמע, וועלענדיג אויסמיידען אונאנגענעמליכקייטען האט בעפוילען די יודישע שול-קינדער צוריק אבמארשירען אין דער שולע אריין.

דער מאגיסטראט, וועלכער איז, שיינט זיך, דער בעל-הבית פון דעם גאנצען פלאץ אין אלטען גארטען, וואלט געמעגט איינפיהרען דארט א שטיקעל ארדנונג, אז ס'זאל נישט זיין קיין הפקר-ארט, נאר א גארטען צום אברוהען זיך פאר אנשטענדיגע מענשען, און אויך פאר קינדער, וואס זאלען קענען פערברענגען אויף דער פרייער לופט אונטער דער זון.

פרייטאג-צו-נאכטס האט מען אים געלאזט אליין אין דער שוהל און שבת האט מען איהם אבגעשיקט דעם טלית אויף דער סטאנציע.

פרייטאג צו-נאכט האט זיך געמאלדען אין די שוהל א חזן. דאס איז געווען דער ווילנער יונגערמאן ראובן נאריוער, וועלכער האט געדאווענט פאר'ן עמוד. צי ער האט געדאווענט שעהן, אדער ניט — דאס ווייסען מיר ניט, ווייל מיר האבען איהם ניט געהערט. מבינים זאגן, אז ער איז א יודע-נגן און זיין קבלת-שבת איז געווען ניט-קשה'דיג. דאס איז יעצט ניט וויכטיג. וויכטיג איז בלויז, וואס נאכ'ן דאווענען איז דער חזן געבליבען אין שוהל און קיינער, ניט פון די כתפלים און ניט פון די גבאים, האט איהם געפרעגט: פון וואנען איז א יוד, צי האט איהר וואו צו עסען, וואו צו שלאפען?

דער עולם איז געגאנגען אהיים און אויפ'ן וועג דעבאטירט, צי דער חזן האט שעהן געדאווענט, צי נישט. א טייל איז געווען צופרידען; א טייל האט קריטיקירט, אז די שטימע איז געווען צו-שוואך. אבער דער חזן אנ'אבגעזינגענער, אנ'אבגעגארגעלטער איז געבליבען זיצן אין א ווינקעל ארייגעדריקט און שטיל געווארט. ער האט געווארט אפשר וועט זיך פארט ווער דערמאנען און איהם פערבעטען אהיים אויף סעודת שבת. ער האט קיינעם ניט געזעהן, ניט געמאהנט. א פערמאטערטער פון זינגען און א פערשוואכטער פון א גאנצען טאג ניט עסען, איז ער געזעסען א בעשיידענער און בכבוד'יגער און געשוויגען.

די שוהל איז געווארען ליידיג, מ'איז שוין געגאנגען פערשליסען און דער ווילנער יונגערמאן האט זיך געקליבען געהן, אליין ניט וויסענדיג וואו. אין שוהל זענען נאך געווען צוויי יודען, ניט קיין רייכע, ניט קיין פערמעגליכע אפילו. און זיי זענען געריהרט געווארען פון דעם בלייכען האלב-טויטען פנים פון פרעמדען חזן. זיי, די צוויי יודען האבען דעם ווילנער יונגערמאן אריינגעפיהרט צו הארצקע'לע אין אכסניה און געהייסען געבען צו עסען שבת אויף זייער חשבון.

צומארגענס האט א שוהל-שמש לויט'ן בעפעהל פון די גבאים אבגעטראגען אויף דער אכסניה דעם טלית, וואס דער חזן האט נעכטען איבערגעלאזט אין שוהל. דערמיט האט מען איהם געגעבען אנצוזעהערען, אז מ'וועט איהם נישט ערלויבען צו דאווענען שבת אין דער פריה. די גבאים האבען דאס מאטיווירט דערמיט, אז דער חזן האט נישט קיין שטימע און, אז נעכטען האט ער נישט אויסגענומען. ערשט א דאנק דער פראטעקציע פון היגען חזן יאסע, וועלכער האט פערזיכערט, אז היינט וועט ער שוין דאווענען שענער און בעסער, איז איהם געלונגען, דעם ווילנער, זיך צו זעהן נאך אמאהל מיט'ן בראטעל. ער איז טאקע געווען דאס מאהל מעהר ביי דער שטימע און נאראווער האט פארגעשטעלט פארן עולם א סעריע מוסטערען פון פערשידענע חזנישע קאמפאזיציעס, וועלכע ער האט גאנץ פיין געזאגט און געזונגען. ער האט געבענטשט ראש חודש און דאס מאהל איז דער עולם שוין יא געווען צופרידען.

דער ווילנער יונגערמאן האט פאר קבלת שבת, שחרית און מוסף און ראש חודש-בענטשען און מיט חרפות און בושות שוין צוזאמען — בעקומען אוש גאנצע 7 זלאט.

ס'איז שוין איינמאהל א חזנישע גאזשע, אז די אפערן-זינגער יוזעף שמידט, יאן קיעפורא און פערטילע פון „לא סקאלא" מעגען זיך בעהאלטען.

פ. בושאצקי

אקדמות

פריי איבערגעזעצט
דורך פ. בו — קי.

אקדמות -- צום אלעם ערשטען, בעט איך „דאס ווארט",
פארלאמענטאריש, לייטיש, ווי די מאדע איז היינט דא און דארט.
מיט גאטס הילף — כ'בעט איהם טאקע „ער" זאל מיר ערלויבען —
„ער" איז דאך „פארזיצענדער" אין הימלישען סענאט אויבען...

* * *

איז דען מעגליך שילדערען גאטס גבורה, ס'איז דאך א וואלד!
ווען דער הימעל איז אפילו פאפיער, ווען פענעס וואקסען איז וואלד,
דער ים מיט אלע וואסערען וואלטען אפילו געווארען טינט
און אלע מענשען — שרייבער, קליין און גרויס, ווייב און קינד,
וואלט דאן אויך ניט געווען מעגליך בעשרייבען זיין גבורה, זיין מאכט:
א שפאס אביסעל, א וועלט אויסרעדען! אזא וועלט אליין געמאכט!
געמאכט — זאגט מען — פון א „ה" — א בוכשטאב א קליינער,
און ווייטער — ווי אזוי? פון וואס? צו וואס? — ווייסט ניט קיינער.
די גאנצע מעשה האט געדויערט נאר זעקס טעג קנאפ,
שבת איז שוין גאט געזעסען ליידיג אויף זיין פייער-קאנאפע.
פון דאמאלס אן זיצט ער זיך, דער אלטער, און שאפט נאר
מיט זיינע בעדיענער, וואס ער פערמאגט זיי קלאר און שפאר.
אלע טאג א פרישער מלאך, אלע רגע א פרישער שטאפעט,
אין שליחות פון גאט ערגיץ צו א הייליגען נביא, צו א פראפעט.
פליהט דער זעקס-פליגעלדיגער מלאך איילינג, זעהר געשווינד,
אננעמענדיג דאס געשטאלט פון א בשר ודם, פון א מענשען-קינד.
אלע מלאכים ווארטען אויף גאטס בעפעהל שטיל און געשפאנט.
אין א געוויסער סעקונדע, גלייכצייטיג אלע בעהאנד,
דונערען דריי מאהל „קדוש", אלע מיט איין קנעל,
מיט אזא קול, מיט א געברויז ווי א מורא'דיגע וואסער-פאל;
די כרובי'ם מיט די גלגלי'סטען, אלע אין איין גלאס.
אין איין אויגען-בליק, ווי פון א הארמאטען-שאס!

שיקט „ער" וועמען פון זיי ערגיץ, לויפט ער ווי א וויכער.
דאוונען — דאוונען זיי אויף כל ערליי שפראך -- נאך גיכער.
אט די גאנצע הימעל-גווארדיע דאוונען און זאגען „קדושה",
אבער ניט מעהר ווי איין מאהל אין לעבען. א, א חרפה, א בושה!
אבגעזאגט איינמאהל און שוין מעהר קיינמאהל, גאט בעהיטע!
קיינמאהל ניט, ניט אין קיין יובל און אויך ניט אין א שמיטה.
אבער מיר יודעלעך? — מעגען זיך די מלאכים שעהמען טאקע —
מיר ריכטען אב דריי מאהל א טאג תפילות די גאר געשמאקע!
מיר ריעגען נאט אלע צייט, אין דער פריה און פאר-נאכט,
ווען מיר ווילען איז פערטיג א דאווענען, א קדושה געמאכט.
גאט וויל טאקע מיר זאלען א סך דאווענען, א סך לערנען תורה,
אונזערע תפילות נעמט ער וויליג אן, דער גרויסער בורא.
ער וויל יודען זאלען פיעל דאווענען, פיעל לערנען, און ניט שפילען;
יודישע תפילות שפיליוועט ער צו, זיך אויפ'ן קאפ ווי תפילין,
תפילין מיט פרשיות, געשריבען הימליש, אויף מלכים כתב,
וואו ס'איז בעשריבען ווי טייער יודען זענען, ווי פיין און בראוו...

* * *

די אומות העולם לויפען און ווי די ווילדע ים-כוואליעס,
קומען, וואונדערען זיך, פרעגען אונז יודען פיעל שאלות:
„ווער און פון וואנען איז דיין געליבטער? דו שיינע און פיינע,
וואס איבער איהם פערברענגסט צווישען לייבען די יאהרען דיינע
אמעהר ליבענקע, קום צו אונז, מיט אונז זיך אסימילירען,
מיר וועלען דיך אויף די הענד טראגען, אין גאלד בעצירען!"
„מיינע" אבער ענטפערט זיי ווי א חכמה, אהן עין-הרע:
„ווען איהר קאנט מיין געליבטען, וואלט איהר געווארען זיין כפרה!...
און וואס פאר א ווערדע האט דאס, וואס איהר קאנט מיר געבען,
געגען דאס, וואס מ'ך ערווארטעט, ווען מ'וועט די גאולה דערלעבען!?

ווייל מ'האט געשלאגען זיין איינציג קינד
האט דער טאטע זיך געוואלט נעמען ס'לעבען.

סטאניסלאוו שעוטשיק פון דער ווארשאווסקי 7 איז אנ'אלמן. פון זיין ערשטע פרוי איז איהם געבליבען אנ'איינציג קינד, וואס ער האט שטארק ליעב. אנומעלט האט זיין פריינדין, מיט וועלכע ער וואהנט צוזאמען זינט א געוויסע צייט, גוט צושלאגען זיין קינד. שעוטשיק האט זיך דערמיט אזוי אדורכגענומען, אז נאך א מחלוקה מיט דער אונברחמנות'דיגער פרוי, האט ער געוואלט א סוף מאכען צום לעבען. ער האט זיך פערסמ'ט דורך אויסטרינקען זויער-שטאף. דעם זעלבסטמערדער האט מען אין א שווערען צושטאנד אבגעפיהרט אין פוילישען שפיטאל.

פון דער שטאדט-ראט זיצונג.

די שבת'דיגע זיצונג פון שטאדט-ראט איז כמעט געווען אנ'איבער'חזר'ונג פון דער מיטוואכדיגער. זי האט דעריבער געדויערט בסך הכל 10 מינוט.

די זיצונג האט אין דער צווייטער לעזונג בעשלאסען צו פראלאנגירען די אולען-הלוואה אויף נאך 21 יאהר, ביז 1967 פאר א קלענערן פראצענט פון 8 אויף 3 פראצענט.

פרעזידענט שטשאווינסקי האט בלויז מיטגעטיילט אין א קאמוניקאט פון דער שטאדט-פערהאלטונג, אז די וואיעוואודסטווא האט בעשטעטיגט דאס אבנעמען די שטחים ערד פון מילשטיין און עגעמאן און זיי איבערגעבען אין רשות פון מאגיסטראט, אין הסכם מיט א בעשלוס אויף א פריהערדינער זיצונג אין שטאדט ראט. אר.

זיך „געטשוויטשעט" אלס באהן-מאשיניסט.
דער ערשטער פאסאזשיר גטוועז איז — די ליעבע.

אויף שרעדניא 6 האט געוואהנט דער באהן-ארבייטער מאזורקיעוויטש צוזאמען מיט זיין פרוי גענופאווא. דאס פאר-פאלק האט געלעבט עטליכע יאהר בשלום, אזוי לאנג, ביז אין זייער פאמיליען-לעבען האט זיך בעוויזען „דער דריטער" אין דער פערזאהן פון א געוויסען פענדראקעוויטש, א יונגער באהן-מאשיניסט, וועלכער איז געקומען קיין ראדאם, בכדי אויסצואיבען זיך אויף א קורס אין זיין פאך. מאזורקעוויטש האט זיך בעפריינדעט מיט פענדראקעוויטשען און איהם פערבעטען צו זיך אהיים, וואו ער האט איהם פארגעשטעלט די פרוי זיינע. די יונגע גענעפאווא האט זיך באלד אויפ'ן ערשט פערליבט אין דעם פיין-געשטאלטיגען מאשיניסט, וועמען זי האט אנגעהויבען שענקען אויפמערקזאמקייט.

נאכ'ן ענדיגען דעם קורס איז פענטראקעוויטש אוועקגעפאהרען קיין לובלין און זינט דאן פלעגט די גענעפאווא פערשווינדען וועגען פון ראדאם אונטער'ן פרעטעקס, אז דאס פאהרט זי אזוי אפט אין פאמיליען-אנגעלעגענהייטען, וועלכע זי בדריך ערלעדיגען. דער מאן, וועלכער האט אנפאנג'ס אין גארנישט חושד געווען, האט ענדליך זיך אנגעהויבען בעאונרוהיגען מיט דער מאדנער אויפפיהרונג פון זיין פרוי און ס'האט זיך ביי איהם דערוועקט א פערדאכט, אז זי איז איהם אונטריי. דער דאזיגער פערדאכט איז פאר איהם געווארען קלאר, ווען ער איז איינמאהל געקומען אהיים און געטראפען פענדראקעוויטש'ן א בעהאלטענעם אין שאנק. מאזורקעוויטש האט נישט באלד רעאגירט, נאר בלויז בעפוילען דעם אונגעבעטענעם גאסט צו פערלאזען זיין וואהנונג. נאך אט דער סצענע האט זיין פערדעטעריש ווייבעל בעשלאסען צו פערלאזען איהם און אוועק צו איהר קאכאנעק. איהר פלאן האט זי גענומען רעאליזירען אין אבוועזענהייט פון איהר מאן ווען מאזורקעוויטש איז אין דער דערהיים נישט געווען האט זי איינגעפאקט אלע שטוב-זאכען, די גארדעראב א. ד. גל. גרייטענדיג זיך אין וועג אריין. אין רעכטען מיטען, איז אבער איהר שטיקעל ארבייט געשטערט געווארען. די שכנים, וועלכע האבען זיך דערוויסט, ווי זי „ציהט אב" דעם מאן האבען אלארמירט מאזורקעוויטש'ען, וועלכער האט אין דער לעצטער מינוט נאך בעוויזען אויפ'ן וואקזאל צו פערהאלטען דאס מעבעל, וואס איז שוין געשטאנען גרייט צום ארויסשיקען.

לויט דער פערארדנונג פון דער פראקוראטארישער מאכט, זענען די פערהאלטענע זאכען געווארען ארויסגעגעבען מאזורקיעוויטש'ען.

די שנעל-פערליבטע גענעוואפא האט איבערגעלאזט דאס מעבעל אין ראדאם און אוועק קיין לובלין צום מאשיניסט, וועלכער איז געקומען אהער זיך „טשוויטשען" אנצופיהרען מיט א לאקאמאטיוו, אויף וועלכען ער האט אוועקגעפיהרט אין א שנעלען טעמפא דעם ערשטען פאסאזשיר — די ליבע.

איז די לעצטע טעג פון די בילדער-אויסשטעלונג.

פיער וואכען האט דא געהאט די אויסשטעלונג דער קונסט-מאלער נתן שפיגעל. די ערשטע צוויי וואכען איז די בילדער-אויסשטעלונג געווען איינגעארדענט אין קלוב טשאוואשיסקי (א. ג. אינטעליגענטען-קלוב) און די אנדערע צוויי וואכען אין לאקאל פון דער אלגעמיינער ציוניסטישער ארגאניזאציע אויף טראגוטא 55.

דורך דער גאנצער צייט איז אויף דער אויסשטעלונג געוועזען א פרעקווענץ. עס איז געקומען א גרעסערע צאהל מענשען בעקוקען די בילדער. געווען אזעלכע וואס האבען נישט יוצא געווען מיט בלויז קוקען, נאר האבען טאקע געקויפט אויך.

אין די לעצטע טעג האט די אלגעמיינע ציוניסטישע ארגאניזאציע געקויפט ביים קינסטלער א בילד בערך פאר 90 זל. און עס אויסגעפלעט, פערקויפענדיג צו א זלאט א בילעט.

זונטאג איז געווען די ציהונג און דאס בילד האט געווינען די פרל. פאלא תייספוס.

מאביליזאציע פון אלע מענער.

צום קאמף מיט א עפאכעמאכענדיגער געוויגס. שטארק וועסטו זיין ווי א לייב און פרייען וועסטו זיך, ווי א קינד. יעדער מאן וואס וועט אויפגעבען זיין אדרעס אמשפעטיגסטען ביז'ן 25 טען מאי, וועט ער באקומען א ווערטפולע זאך פון סאן-טעגליכען געברויך, וואס איז אומבאדינגט נויטיג יעדען מאן צו האבען. א חתונה-געהאטער, צי א בחור, א יונגער, צי אן אלטער, אן ארעמער, צי א רייכער — יעדער מוז באנוצען די עפאכעמאכנדיגע ערפינדונג, דאמאלסט ערשט וועט ער קענען זאגען, אז ער איז אן אן אמתער מאן. אונזער ערפינדונג פירט זיך ניט איבער, מען קען עס נוצען אויפ'ן גאנצען לעבען. דאס איז די סענסאציע פון טאג. ער וועט צוגעבען די גרעסטע סאטיספאקציע אין לעבען. גיב אויף דיין אדרעס, שרייב אן אויף א פאסט קארטעל.

ביאכעמישע-לאבאראטאריע
„Chemitor"
ווארשא, אקוניעווסקא 10.

פון דער ציוג. ארגאניזאצ.
קאמוניקאט

זונטאג 16|5 דעם ערשטען טאג שבועות נ. מ. 5 אזייגער, פינקטליך, קומט פאר אין לאקאל פון דער ציונ. ארג. (זשעראמסקי 25) א חברים-פערזאמלונג געווידמעט דעם אנדענקונג פון גרויסען ציונ. פנהיג נחום סוקלוב ז"ל, ווי אויך דער שקל-אקציע.

איינגאנג פאר חברים און סימפאטיקער פריי.

קאנצערט פון שמעון באקמאן אין ראדאם.

שבת דעם 22-טען ה. ח. וועט אונזער בן-עיר. שמעון באקמאן אויפטרעטען אויף א קאנצערט אין טעאטער „ראזמיטאשטשי". שמעון באקמאן איז אנ'אנגעזעהענער נאמען אין דער מוזיקאלישער וועלט און זיינע קאנצערטען רופען איבעראל ארויס א גרויס אנזעהן.

פאריגען זונטאג האט שמעון באקמאן געשפילט פאר'ן פוילישען ראדיא און דעם 17-טען טרעט ער ארויס אויף א קאנצערט אין פילהארמאניע אין ווארשא, וועגען וואס די פרעסע שטעלט זיך בעזונדערס אב.

אונזער היימישער עולם אין ראדאם וועט האבען פשוט א סאטיספאקציע און א גרויסען עונג רוחני, הערענדיג דעם קינסטלער פערזענליך אויף דער ראדאמער עסטראדע.

פון דער אלג. ציונ. ארג.
קאמוניקאט

זונטאג דעם ערשטען טאג שבועות 16|5 ד. י. ארדענט איין די אלג. ציוניסטישע ארגאניזאציע א רעפעראט פון פראפ. אלחנן שיצער א. ד. ט. „גילוי שכינה ומתן תורה"

דער רעפעראט קומט פאר 5 אזייגער נ. מ. אין לאקאל פון דער ארגאניזאציע טראוגוטא 55 איינגאנג פאר מיטגלידער און סימפאטיקער פריי.

אונז וועט דאן זיין ליכטיג און איהר וועט רוהען אין דער פינסטער!
גאטס כבוד וועלען אין אונז זעהען אלע, דער גרויסער ווי דער מינדסטער.
די רשעים וועט גאט דאן באשטראפען ווי זיי האבען עס פערדינט;
מיר וועלען זיין די אמת'ע „אתה-בחרתנו'ניקעס. גאטס ליעב קינד.
היינט אונזער שמחה ווען מיר וועלען די שטאדט ירושלים אילומינירען,
ווען יודישע פעהנער מיט מגן-דוד'ען וועלען אומעטום שמעריערען!
גאטס כבוד וועט איבער אונז דאמאלס שוועבען ווי טאג ווי נאכט;
גאטס קרוינונג ווערט דארט געפייערט ווערען מיט גלאנץ און פראכט.
א חופה וועט געמאכט ווערען פון בלויז קאפיטלעך תהילים-מאטעריע,
און א פאוויליאן — פון לויטער וואלקען-שטאף מיט א גאלעריע.
יעדער נאך זיין ווירדע וועט זיצען מלא-שמחה'דיג אין פריידען,
אויף גין-גאלדענע זיבען-שטאפעלדיגע שטולען אין גן-עדן;
די צדיקים וועלען ווי-זאווי, נעגען איבער גאט זיצען,
און די פנימ'ער זייערע וועלען פון שמחה גלאנצען, בליצען;
זיי וועלען שיינען ווי דער הימעל, ווי די לויטערע שטערען —
אונמעגליך צו שילדערען! ס'וועט זיין וואס זעהען און הערען!
קיין שום נביא האט נאך אזעלכעס אפילו אין חלום נישט געזעהן —
דעם גן—עדן זעהן, האט קיין מענשען-אויג ניט זוכה געווען...
די צדיקים וועלען דארט כאפען א טענצעל טאקע מיט דער שכינה,
ווינקענדיג צו גאט, פערשטעהט זיך, מיט א מורא-מינע: —
מיר האבען נעהאפט און געגלויבט, געגלויבט און געליטען,
דערפאר אבער וועסטו, גאט, שוין עוויג זיין אין אונזער מיטען!
ערשט ווידער אונזער הלק, וואס גאט האט אנגעצייכענט פון לאנג
פאר אונז: דעם שור-הבר מיט'ן לויתן, ביידע פאר איין גאנג!
אט די ביידע לייט וועלען געהן א וואלקע איינער מיט'ן צווייטען,
שור-הבר וועט מיט זיינע הערנער וועלען דעם לויתן טייטען.
דער פיש מיט זיינע שיפען וועט שפרינגען, אויפ'ן שור הבר זיך ווארפען.
דאן וועט „ער" צו זיי צוטרעטען מיט זיין שווערד דעם שארפען
און וועט פון זיי ביידע מאכען א סעודה'לע פאר צדיקים און גוטע אידען,
וועלכע וועלען זיצען ארום גאלדענע טישען העכסט צופריעדען.
ווייז און בוימ-אייל וועט פאר זיי נאנצע טייכען פליסען;
זיי וועלען זיך פון דעם קוויקען און באדען זיך אינ'ם ווין דעם זיסען —
אין דעם „יין המשומר". וואס צייט וועלט איז געווארן וועלט,
איז עס פאר צדיקים אין א קעלער געווארען אוועקגעשטעלט...

*

פרומע יודען! אזוי ווי איהר האט זוכה געווען דאס צו הערען,
אזוי ווינשע אייך, איהר זאלט אין יענער וועלט פאררעכענט ווערען;
איהר זאלט ווערטה זיין זיצען אויבען-אן אויף יענע ערטער,
דערפאר, וואס איהר האט אויסגעהערט מיינע רייד, מיינע ווערטער.
געלויבט און געהייליגט זאל אימער זיין דער נאמען פונ'ם גרויסען בורא,
וועלכער האט אונז יודען אויסערוועהלט צו געבען די הייליגע תורה!!!

ראדאם ווערט שעהן, ראדאם ווערט יונג.

אַלזאָ ראדאָם ווערט שעהן.

די „רעוואָלוציע" מיט די רעקלאַמע־שטנקעלעך האָט זיך שוין געענדיגט. ס'איז אדורך אָהן בלוט־פערגיסונג. ניט מעהר, ס'איז אויסגעגאַנגען צו דער קעשענע. היינט זעהט מען שוין דאָ און דאָרט הערליכע שטנקעלעך, וואָס שפּיעלען אראָב פון די ווענד מיט זייער עסטעטישען אויסזעהן. מ'דערקענט גלייך, אז מ'איז דאָ ניט אָבגעקומען מיט שהי - ופהי, נאר ס'האט טאַקע געקאָסט יענע פאָר זלאָטעס.

מילא, אז ראדאָם מוז ווערען א יפת־תואר, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען. איז דאָך ראדאָם עפּעס ניט קיין וואָלאָנאָח, אדער אָ יעדלינסק.

אָבער דערמיט איז מען נאָך נישט פערטיג. די וואס האָבען פראנטאָווע גע־שעפטען הויבען אָן א געוועט אייף די „וויסטאָווקעס". איינער חיל איבערשטייגן דעם צווייטען מיט א בעסערען געשמאַק ביים אויספּוצען און אויסדעקאָרירען די שוי־פענסטער. דער פראנט ווערט אויס־געפּרישט, די לאָדענס אָון מהירן וועלן פערטוישט ווערען אויף זאָלוזיעס. אויך די ארייַנפאָהר - טויערען וועלען גענג־דערט ווערען.

דער צווייטער עטאָפּ פון שענער מאכן די שטאָדט וועט זיין דאָס אונטערבערענ־גען די היינטיגע עלעקטרישע נעץ אויף די סלופעס. אויף דעם געביעט וועלען שוין די נעהנסטע מאָנאטען ברענגען דעם אָנהויב פון ראדיקאלע ענדערונגען. אין ליפּיעץ וועט מען שוין דורכפיהרען קאָבלען אונטער דער ערד אויף זשעראָמסקי גאָס און די סלופעס וועלען אינגאַנצען סקאסירט ווערען.

די הויז־אייגענטימער וועלען מוזען אויספּאַסען און היטען די „טראָוווני־קעס", וועלכע זענען דורך די שטאָדט־פערוואָלטונג פערפלאַנצט געוואָרען און נאָכהער צוטרעטען געוואָרען. דאָס מאָל וועלען די בעלי־בתים פון די הייזער מוזען דאָס טוהן אויף אייגענעם קאָסט, אויב זיי וועלען נישט וועלען פיהלען דעם טעם פון „קאָזע־מילך".

מיט איין וואָרט, ראדאָם ווערט שעהן און יונג. די גאַסען ווערען ברוקירט מיט קאָסטקעס; אויף דער וואַרשאַווער גאָס ביי דער קירכע נעבען דער תפיסה און ביים טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" ווערען געמאַכט ס'קווערען, אזוי, אז באלד ביים אָנקומען פון וואַרשאָווער שאָסע, וועט ראדאָם ביים סאַמע אַריינפאָהר שוין מאָכען א אייראָפּעאישען איינדרוק.

דאס אלץ איז דערוויייל אויף היינטי־גען יאָהר. „סיורפּריזען" אויט'ן קומענדי־גען יאָהר גרייט צו די טעכנישע אָב־טיילונג פון דער שטאָדט־פערוואָלטונג.

צום פרעזידענט וועגען בעגנעדיגונג

ווי בעוואוסט האָט דאס העכסטע געריכט אָבגעוואָרפען די קאסאַציע - אַני־קלאַגע און ממילא בעשטעטיגט דעם אורטייל אויף די ברידער פראנטשקע־וויטש, קוויעטניטאווסקי און איוואַנסקי, וועלכע זענען גע'משפט געוואָרען פאַר בעטייליגען זיך אינ'ם מאָרד איבער'ן פאָר־פאָלק מינקאָווסקי.

ווי מען גיט איבער האָבען די פער־טיידיגער פון די פער'משפט'ע בעשלאָסן זיך צו ווענדען צום מלוכה־פרעזידענט מיט א ביטע, ער זאָל שענקען די פער־משפט'ע די שטראָף. אין הסכם מיט די געריכטס־פאָרשריפטען דאַרפען די פער־משפט'ע ארעסטירט ווערען, ווייל א בי־טע וועגען בעגנעדיגונג האַלט נישט אָב דאָס אויספיהרען די שטראָף.

יאסאלע קאלאדני אין ראדאם.

דער אַלזייטיג - בעגאַבטער ביהנע־קינסטלער יאָסעלע קאָלאָדני טרעט אויף היינט אין טעאַטער „ראָזמאַטאָשטשי" אין אָ זיינעם א נייעם רעפּערטואר.

יאָסעלע קאָלאָדני איז א כל־בו. וואָס איהר ווילט — איז ער. דער מחבר פון טעקסטען פערשידענע, הומאָרעסקעס, פאלק'ס־לידער, מאָנאָלאָגען; ערשט א מנגן על צד היותר טוב. אליין א קאָמ־פּאָזיטאָר, וואָס שאפט די מעלאָדיעס צו זיינע אייגענע טעקסטען און ועל כלם, איז ער נאָך דערצו א פיינער אָרטיסט, וואָס פיהרט־אויף זיינע אייגע־נע זאכען, און אלץ קומט ביי אים ארויס חד וחלק. קיילעכדיג און שפּיציג. ראדאָם יוייסט שוין, ראדאָם קען אים שוין דעם יאָסעלע קאָלאָדני, אָז ער איז שוין איינ־מאָהל א פעהינער חברה־מאן.

געוויס וועט דער עולם גייגעריג זיין צו הערען זיינע נייע שאַפונגען צו זעהן דעם מייסטער פון פרעהליך מאָכען, פון פאָלק'ס־פערוויילונג.

פרעגט זיך אליין
צי איהר זענט גליקליך?

דו ווערסט קיינמאָהל ניט זיין גליקליך כאָטש דו האָסט גוטע מעלות, כאָטש דו בענוצט שיינע טואַלעטען, דאן ווען עס מאָכט דיך מיאוס די האָר־וואוקס אויפ'ן פּנים, אָרימס, הענד, די אויבערשטע ליפּען און אויף אַנדערע ערטער. דו וועסט אַליין ענטציקט זיין פון זיך אליין און אויך אַנדערע וועלען ענטציקען זיך פון דיר, ווען דו וועסט איינמאָהל פאר אלע מאָהל בעפרייען זיך (ניט מעהר אומצוקערען) אָהן ווייטאג פון די מיט האָר - בע־וואַקסענע ערטער מיט אונזער פּרעפּאַראַט „CHETOR"

נאָכ'ן בענוצען דאָס מיטעל, וועלען די האָר דאָרט מעהר ניט וואַקסן. דאס דאָזיגע מיטעל איז הונדערט פּראָצענטיג גוט און וועט קיינמאָהל נישט ענטוישען. מיר בעטען אויסצוגעבען דעם אדרעס און מיר וועלען באלד צושיקען אומזיסט אָ בראָשור.

Laboratorjum chemiczne
„CHEMITOR" Warszawa, Okuniewska 1.

איינער פון די אנפאלער אויפ'ן בונדישען צוג אין ווארשא

אָ געוועזענער שילער פון כאַלובינסקי'ס גימנאַזיע אין ראדאָם.

אין ראדאָמער „ראָבאָטניק" פון עהער־נעכטען מיטוואָך איז אָבגעדריקט פאָל־גענדער אינטערעסאַנטער נאָטיץ:

„די גימנאַזיע אויפ'ן נאָמען פון כאַלו־בינסקי האָט איבערגענומען די ירושה נאָך דער געוועזענער האַנדלובקע, וועל־כע האָט פערשריבען מיט הערצליכען בלוט פון איהרע אויסגעהאָדעוועטע אויף די קאמפּ'ס־בלעטער פ אר אָ פריי פוילען, פאַר א סאָציאַליסטיש פוילען.

דער טויט פון ווערנער'ן, דער טויט פון פיעל אַנדערע האָט געזאָגט, אָז די פוילישע יוגענד איז שטאַרק פערבינדען מיט'ן בעפרייאונג'ס־קאַמף פון פוילישען ארבייטער; אָז עס וועט איהר נישט איינשלעפערען דער ענדעקישער נאָר־קאָטיק פון געטריי־אינטערטעניגע רע־זיגנאָציע, פון שלום מאכען מיט'ן גורל, נאָר האָט הויך אויפגעהויבען דעם פאָהן פון בונט.

צי האָבען די איצטיקע ערציונגען פון כאלובינסקי'ס גימנאַזיע דאָס ווערטה, אָז זיי זאָלען פערברענגען אין די זעלבע מויערען, אין וועלכע מיט 30 יאָהר צוריק האָט א דור געשעפּט ווייסען? צי זענען זיי דאָס ווערטה?

אין וואַרשאָ ביים צונויפפאַל פון די גאַסען סמאָטשאָ און מילא האָבען צום צוג פון יודישע ארבייטער געשאָסען סטודענטען. אלס קרבן פון באַנדיטישען אָנפאַל פון די כוליגאַנעס איז געפאלען א 5־יעהריג יונגעלע, וואס איז דער־הרג'עט געוואָרען אויפ'ן אָרט און 6 מענשען זענען געוואָרען שווער פער־ווינדעט.

איינער פון די, וואס האָבען אויסגע־פיהרט דעם אַנפאל, האָט זיך ארויסגע־וויזען דער אויפגעהאָדעוועטער אין כאָ־לובינסקי'ס גימנאַזיע אין ראדאָם ה. פּאָסור, סטודענט פון דער מאָטעמאַטי־שער נאַטור־וויסענשאַפטליכער אָבטיילונג אוו. א. וו.

אָט וואָס פאר א פרוכט פון איצטיגן ערציהען די יוגענד, פון איזאָלירען זי פון די אָרבייטער־אָרגאַניזאַציעס.

די יוגענד פון 1905, א העלדישע פול מיט זעלבסט־אָפּפערונג, האָט זיך גע־שטעלט צום קאַמף, זיך געשטעלט און געזיגט.

פון וואַנען האָט זי געשעפּט גלויבען און כח פון נצחון? צי פון ערציהונג'ס־סיסטעם אין שולען? ניין! זי האָט דאָס גענומען פון די אָרבייטער־שטובען, פון די סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט די יוגענד ערצויגען ניט אויף קיין באַנדיטען, כוליגאַנעס און אויף שיכורים, נאָר אלס העלדען און בויער פון אַנ־אונאָבהענגיג פוילען.

און וואָסערע איז היינט די יעצטיגע יו־גענד? מיר זעהען!

געבען דער יוגענד א אידעע, געבען איהר די מעגליכקייט פון פרייען דענקען, געבען איהר א פרייען צוטריט צו אונ־זער ארגאַניזאַציע, און דאָמאלט וועט די יוגענד ווירדיג טראָגען דעם פאָהן פון ווערנער'ן".

יודיש טעאטער

א יודיש טעאַטער פון לאָדוש וועט שפּילען ביי אונז יום־טוב.

די אַקטיאָרען זענען בעקאַנטע מענ־שען. אין לאָדז שפּילען זיי סטאָביל ביים ערפאָלג.

אין דעם אַנסאָמבל איז בעטייליגט דער גוטער כאַראַקטער־קאָמיקער הער־שקאָוויטש, וואָס האָט אין ראדאָם פיעל פערפעהרער. הערשקאָוויטש האָט דאָ גע־שפּיעלט שוין נישט איינמאָהל און

יצחק טיניעוויצקי ז"ל

ס'איז געשטאָרבען יצחק טיניעוויצקי.

ער איז געווען א ליטווישער יוד, וואָס איז געקומען קיין ראדאָם מיט יאָהרען צוריק מיט א סך ענערגיע און ווילענס־קראַפט צו שאַפען דאָ עפּעס אויפ'ן געביעט פון יודישען שול־וועזען.

טיניעוויצקי האָט פערלעגט אין ראַ־דאָם א וועלטליכע שולע פון 4 קלאסען, אין וועלכער ער האָט אויך אָבגעגעבען פיעל אָרט פאר יודישע למודים. שפּע־טער האָט די שולע בעקומען רעכט און איז אזוי־ארום פערוואַנדעלט געוואָרען אין א יודישע 8 קלאסיגע גימנאַזיע.

טיניעוויצקי איז געווען, קען מען דרייסט זאָגען, פון די ערשטע פּיאָנע־רען, פון די גרונד־לייגער פון דער היינ־טיגער יודישער גימנאַזיע „פּשיאַטשול ווייעדזי", אין וועלכער ער האָט אריינ־געלעגט א סך כח און איניציאַטיווע.

יצחק טיניעוויצקי איז געווען א שטי־לער מענש, א בעשיידענער וואס האָט זיך קיינעם נישט געוואָרפען אין די אויגען, נאר תמיד געזעסען אין די ד' אמות פון יודישען גימנאַזיום, מיט וועלכען ער איז געווען פערבונדען מיט אלע אברים פון זיין נשמה. אפילו ווען ער איז שוין קראַנק געווען, האָט ער זיך מיט זיין שאַפונג, מיט זיין ליבלינגס־ווערק נישט געקענט שיידען, נאר גע־זעסען אין גימנאַזיום אין עס געהיטען ווי דאָס אָפּעל פון אויג.

ער איז געווען אַ ליבער און גוטער מענש.

אנ'אויספיהרליכען ארטיקעל וועגען דעם פּיאָנער פון יודישן גימנאַזיום – אין צווייטען נומער.

Kino CZARY
היינט
און יעדען טאָג
גרעטא גארבא
אין פילם
Malowana
Zasłona

przy uporczywych
BÓLACH GŁOWY
stosuje się proszki

·PSZCZÓŁKA·

פון קימפּעטאָרען־פעראיין (קאָמוניקאט).

דער קימפּעטאָרען־פעראיין טהוט צו וויסען די געווינערינס, וואָס נויטיגען זיך אין הילף, צו מעלדען דעם קאָמי־טעט אָ חודש פריהער פאר'ן געבורט.

לכבוד שבועות.

שטענדיג אויסגענומען ביים עולם.

א חוץ הערשקאָוויטש'ען איז פאר דער טרופּע אויך א גוטע גאַראַנטיע דער דירינענט דוד בייגעלמאַן, וועלכער איז אַליין א גוטע מאַרקע און גיבט צו א סך חן דעם יודישען טעאַטער מיט זיינע הערציגע ניגונים, פון וועלכע ער איז אַליין דער קאָמפּאָזיטאָר, דער מחבר, דער פערפאָסער.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דער פאמיליע זיידענשניר צוליב'ן פריהצייטיגען טויט
פון זייער יונג-פארשטארבענער שוועסטער און שוועגערין

אסתר ראפאפארט נ. ע.

(פון צו - הויז זיידענשניר)

זאלען זיי זיין געטרייסט און געשטארקט
איבערצוטראגען דעם גרויסען צער און וועהטאג

שלמה שפאלטען פעטערסבורג
משה חישליצקי ראדאם

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
אונזער חשוב'ען מיטארבייטער יחזקאל נירענבערג און פאמיליע
צוליב'ן טויט פון זייער פאטער

ר' משה יצחק ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ראט, פערוואלטונג און פערסאנאל פון דער
קאסע פאר סוחרים און אינדוסטריעלער
לובלינער 17

נעכטען דאנערשטאג איז געקומען צו קבורה דער לאנג
יעהריגער פערוואלטונג'ס-מיטגליד און עהרען-קאסירער
פון אונזער געזעלשאפט

ר' משה יצחק נירענבערג ז"ל

די פער'יתומ'טע פרוי און קינדער זאלען געפונען טרייסט אין גוטען
נאמען פון זייער פערשטארבענעם מאן און פאטער

געזעלשאפט „עזרה"
אין ראדאם.

Maszyny do pisania
Pióra wieczne
Wzorowy warsztat reperacji
Materjały piśmienne
M. Staszewski
„MASZYNOTYP"
Radom Żeromskiego 30.
tel. 17-65

טעאטער ראזמאיטאשצי
זונטאג דעם 16 מאי 9.30 אוונט. (1-טן טאג י"ט)
וועט פארקומען א גרויסע דאבל-פארשטעלונג פון לאדזשער
פילהארמאניע - אנסאמבל

ליבע און פעררעט
אין 3 אקטען מיט געזאנג — צום שלום א גרויסער

רעוויע פראגראם
דיריגענט — קאמפאזיטאר דוד ביגעלמאן
בילעטען צו בעקומען אין האנדווערקער קלוב וויטאלדא
גאס נומער. 10 פון 8 — 10 א זייגער אוונט

אכטונג! אכטונג!
גרויסער קינסט-לערישער אוונט
דעם 22-טען ה. ח. איז טעאטער „ראזמאיטאשצי"
פון בערימטען פידעל-ווירטואז אונזער בן-עיר

שמעון באקמאן

— מיט — בעטייליגונג
בעגאבטער וויאלענטשעליסט איזאק באקמאן
און טאלאנטפולער פיאניסט יאשא קאלעצקי

אנו מביעים את רגשי השתתפותנו ההמה
להברנו היקר יו"ר של הסתדרות הציונים הכלליים ברדום
מ"ר משה לוקסנבורג נ"י
לרגלי האסון הגדול שקרהו
במות עליו אחיו הנכבד

ר' מרדכי ירוחם ע"ה

וגיסתו
האשה החשובה

חנה שרה.

בעבודתו לטובת רעיוננו ותחית עמנו ימצא תנחומים
„קרן היסוד" ברדום.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער פריינד משה לוקסענבורג צוליב'ן טויט
פון זיין ברודער און שוועגערין

ר' מרדכי און חנה שרה

אין זיין געזעלשאפטליכער ארבייט
זאל ער א טרייסט געפינען
באלטשע און מרדכי לייב פישמאן

משתתפים אנו בצערו העמק של חברנו הותיק
מר משה לוקסנבורג נ"ר
במות עליו
אחיו הנכבד

ר' מרדכי ירוחם ע"ה

וגיסתו האשה
החשובה

ח נ ה ש ר ה

בעבודתו המסורה לטובת בנין
ארצנו ותחית עמנו ימצא נחומים
אסתר וראובן זיסקינד

לחברנו וידידנו הציוני הותיק והמסור
מר משה לוקסנבורג יחי'
אנו מביעים את רגשי השתתפותנו בצערו הגדול והנורא שקרהו,
במות עליו
אחיו הנכבד

ר' מרדכי ירוחם ע"ה

וגיסתו
האשה החשובה

ח נ ה ש ר ה נ"ע

השוכן בציון ירפא את שברך הגדול
בעבודתך המסורה למען רעיוננו תמצא נחומים.
מאיר גרנק ורעיתו
מרדכי קוכו ורעיתו

דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם ה' משה לוקסענבורג
צוליב'ן טויט פון זיין

ברודער און שוועגערין נ. ע.

דריקען אויס
די פערוואלטונג, דער קאמיטעט און פערסאנאל
פון **„גמילת-חסד" - קאסע**
אין ראדאם.

דעם ה' משה לוקסענבורג
צוליב'ן טויט
פון זיין

ברודער

דריקט אויס מיטגעפיהל
די פאמיליע סטאשעווסקי

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie
Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

KINO APOLLO

שבת 3[30] אז. און זונטאג 21 1[45] צו ביליגע פרייזען

JADZIA z JADWIGĄ SMOSARSKĄ

מאנטאג דעם 17 12 און 2 נ. מ. צו ביליגע פרייזען

KAPITAN BLOOD

פון מאנטאג א פערדאפעלטער פראגראם

Zabronione Szczęście

אלס צוייטער פילם

NIE CAŁUJ w KINIE

KINO APOLLO

ביז זונטאג אינשליסליך!

א שענע רעוויו און א הערליכער פילם

מיט קאטאריז העפבורן

און הערבערט מארשאל

Zbuntowana

אויף דער סצענע א רעוויו

מיט קאראל האנוש

אין דער שפּיץ

מיין חשוב'ען פריינד דעם ה'

אלי טענענבוים מיט זיין פרוי

גראטולירען מיר הערצליך צום געבוירען פון זייער ערשט אייניקעל, ווינשענדיג

זיי גליקבצייטיג גליק און פיעל נחת פון אלע קינדער.

שמחה ווייך און פרוי

ענזיסטירט 111 יאהר

די בעסטע אנערקענטע סחורות

אין קוואליטעט און מוסטער

K. JANKOWSKI i SYN

Zeromskiego 33 tel. 23-05

האבען זיך ערוואָרבען די בעסטע מיינונגען ביי אלע

קרייזן פון דער יודישע און פוילישער געזעלשאפט.

צום נייעם סעזאהן

האט די פירמע אויסגעארבייט די שענסטע שטאפען

לויט דער לעצטער מאָדערנע צ״ס.

קומט און איבערצייגט אייך! קומט איבערצייגט אייך!

ענזיסטירט 111 יאהר

Święto - Krzyska 43

אז איהר קומט קיין ווארשא

געדענקט אין דעם

Bar Ala-Minute

Swięto-Krzyska 43 Tel. 541-43

וואו איהר בעקומט

פיינע, געשמאקע מיטאגן און אווענד-ברויט

פון 4 שפייזען צו 150

מיט אכטונג

שמעון ווייצהענדלער

1.50

היינט דעם 14 מאי 9 אווענד

וועט אויפטרעטן נאר 1 מאהל

טעאטער „ראָומאַטאַשצי"

דער הומאריסט און מייסטער דער ליבלינג פון פאלק

יאסעלע קאלאדני

אין זיין נייעסטען פראגראם א. נ.

„נידער מיט דער מרה-שחורה"

ביים קלאוויר ל. פינקלער

בילעטען פון 50 גר. צו בעקומען (זשעראמסקי 9) און פון פארנאכט ביי דער קאסע

ביער

העלס און טונקעלס

עמפפעהלט

Browar Parowy

J. SASKI

w Radomiu

דער פאמיליע טינעוויצקי

צוליב'ן טויט פון זייער

מאַן און פאטער

אונזערע טיפסטע מיטגעפיהלען

פאמיליע סטאשעווסקי.

Z DZWONKIEM

IDEAL JAWA — DOBRA KAWA

Kino ADRIA

שבת דעם 16טען 1 און 3 אז

זונטאג דעם 17טען 12 און 2 אז

פריהמארגן-פילמן

צו ביליגע פרייזען

BARBARA RADZIWIŁŁÓWNA

w rolach głównych! Smosarska, Zacharewicz, Zelichowska, Pancewiczowa

Kino ADRIA

נאר ביז זונטאג דעם 16 מאי

Polski film wiary, miłości i poświęcenia p. t.

Ty, co w Ostrej świecisz Bramie

w rolach głównych Maria Bogda Lena Zelichowska

Sielanski, Stępowski, Cybulski

Nad program: Ciekawe dodatki

TARYFA OGŁ.: No 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr. w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr. na ostatnic stron. 1 mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאָנעמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאָט; אין פראָבנץ, בעלגיען 4 פראַנק; אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-13 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 30